

V zámku a v podzámčí

Božena Němcová

(I)

V zámku bylo práce a běhu o překot. - Klíčnice provětrávala pokoje, zahradník snášel květiny k ozdobení jich; rovnalo se, čistilo se po zámku i po dvoře, by vrchnost vše v nejlepším pořádku našla. - Čekali paní na druhý den.

"Bude veselejší život," těšil se zámecký lid. - "Dá Pánbůh, bude snad i více výdělků," povídali si chudí lidé a řemeslníci v podzámčí. - Druhý den ráno přijelo služebnictvo, pak vozy panské, na nichž naloženy byly vaky a bedny. - Odpoledne vyjížděl na vršek, na němž pěkný zámek ležel, pohodlný cestovní kočár, v němž seděla milostpaní Skočdopolová ze Springenfeldu. - Naproti ní po koních seděla komorná její, mamzel Sára, na kozlíku u kočího panská, panna Klárka, a vedle milostpaní ležel miláček její. - Nebyl to manžel - ani bratr, ani přítel -, byl to Joli, anglický psíček nejmenšího druhu, s dlouhýma ušima, srstí jak aksamit jemné, bílé, černé a hnědé barvy, zvířátko to velmi roztomilé. - To byl panin mazánek!

Dokud býval ještě pan Skočdopole panem Skočdopolem a lidé o něm více nevěděli, než že je bohatý, chodilo to v domě jinak; paní neměla mazlíčka ani komornou, nebylo zámku, nebylo tolik služebnictva, nebylo koní ani chrtů; pan Skočdopole nejezdil na lovy, nezval hosti a pánové nepřijížděli k nim ven užít zdravého povětří. - Ale když se panu Skočdopolovi peníze hromadily, že nevěděl kam s nimi, aniž věděl, mnoho-li jich má, znelíbilo se paní to sprosté jméno Skočdopole - naváděla pana manžela tak dlouho, až jí koupil přídatné jméno "von Springenfeld". - To se milostpaní velice líbilo, znělo to zcela jinak, a od té doby ji nikdo nesměl pojmenovat sprostým hlavním jménem, nechtěl-li se zbavit její milosti. - "Veliký pták i velikého hnízda potřebuje."

- Titul byl, muselo být i panství. - Za peníze se všecko spraví.

Koupilo se panství, koupili se koně, chrti, najalo a oremovalo se služebnictvo - jelo se do lázní, dávaly se hostiny, bály. - Kdo má koláč, najde i družbu - našlo se přátel dost a dost - zvláště oněch cizopásků, kteří se živí z tuku jiných. - Pán ze Springenfeldu platil za honetního kavalíra a paninu krásu, dobrý vkus, vtip a bůh zná co všecko vychvalovali do nebes. - Paní ze Springenfeldu nebyla paní nehezká, ale že se zdála hezčí, než byla, k tomu hlavně přispívala její komorná mamzel Sára. - Ale také jí mnoho platu dávat musela na rok a mnoho darů, aby si ji udržela; jen tímto lákadlem dostala ji od hraběnky jedné, která měla pověst nejelegantnější dámy hlavního města - a u níž byla Sára jen druhou panskou a ne velmi dobře placenou, ale zato řeklo se: je u hraběnky, - a proto se zdráhala vstoupit do služby k novopečené šlechtice. - Peníze ale srdce její hrdé obměkčily.

Mamzel Sára byla paninou důvěrníci, a když řekla Sára: "Tak by to mělo být, tak jsme to měli v našem zámku" (to myslila svoji předešlou paní), tu to hned paní ze Springenfeldu nechala udělat, jak Sára řekla, aby vše bylo jako u hraběnky. - Jedenkrát řekla Sára: "Psíčka by měla mít vaše milost. Měli jsme u nás (to jest u hraběnky) také jednoho, dostali jsme ho z Anglicka - ach rozkošný můj Joli - nemohu naň zapomenout!" - a tu začala o něm vypravovat, doložíc, že takové psisko mít patří k nóbl tónu. - Paní ze Springenfeldu hned se pídila po psíčku, a jeden dobrý přítel, chtěje se

bohaté paní zavděčit, objednal jí žádaného mazánka - a dal za něj osmdesát dukátů. Myslíl si, že mu budou dobře splaceny, a věru se nemejlil, neboť tím darem získal si paninu přízeň. - To bylo radosti, dokonce když mamzel Sára řekla, že je krásnější než hraběncin. - Dali mu jméno Joli - jako hraběncinu - a ustanovil se pro jeho pohodlí a rozkoš jistý řád, který se přísně musel zachovávat. Dohled nad ním měla mamzel Sára. - V ložnici mamzel Sary na měkounké lenošce ležel polštář hebký, aksamitem potažený, a na tom Joli líhal. - Ráno, když mamzel Sára snídala, snídal i on, kávu neb smetánku, a po snídání donesla ho Sára k paní, aby se s ním trochu potěšila. Když se paní oblékala, dostal ho pod ochranu lokaj; jsouc se strojením paní hotová, vykoupala psíka, učesala, zaobalila do tenkého prostěradla, přikryla modrou atlasovou pokrývkou, která již k tomu určena byla, a nechala na polštáři uschnouti. Psísko navyklé mazlení nechalo s sebou dělat co chtěly. Potom šla s ním trochu na procházku do zahrady, aneb když byly v hlavním městě, vyjely s ním v kočáře. - V poledne měl k druhému snídání trochu zadělávaného masa a ve čtyry hodiny sekaninku z prsíček kůřích, koroptvích neb jiného lehkého záživného masa. To se denně střídalo, aby se mu nepředjedlo. Lokaj vždy na porcelánovém talíři jídlo mu na stůl přinesl a prostřel, jinak by se psísko bylo jídla ani netklo, a po obědě musel mu hubu utřít. - Ostatní hodiny dne uběhly mu hejčkáním, hraním, až ho zase Sára na lůžčko uložila. - Jestli se trefilo, že nechtěl Jolínek hrát ani žrát, tu se domnívaly, že je nemocen, a hned se poslalo k lékaři.

- Když byly na panství, nebylo tak lehké s předpisem a měly již vždy recept s sebou. - Lékař byl sice hodný a šikovný muž, ale psíka nikdy léčit nechtěl; mamzel Sára ovšem radila, aby mu paní z Springenfeldu vzala deputát, že to paní hraběnka také tak udělala lékaři a že ještě rád přišel, anebo aby si vzala domácího lékaře, ale v tom ji paní poslechnout nemohla, na venku nebyl jiný lékař na zavolání, a domácího lékaře si vydržovat bylo jí přece trochu drahé. - V hlavním městě to bylo jinak, tam nebyli všickni lékaři tak pedantičtí, a našel se, který milostpaní za několik dukátů i pro psíčka prášek předepsal.

Jedenkrát se paní ze Springenfeldu roznemohla - a Joli byl celé dny, co ležela, smuten a u postele její ležel. - To paní pohnulo.

- Mamzel Sára povídala, že hraběncin Joli též tak smuten byl, když se hraběnka jednou roznemohla, a že hraběnka tenkrát tak pohnuta byla, že určila psíčkovi doživotní penzi pěti set zlatých, když by ji přežít měl. - To se paní ze Springenfeldu velmi zalíbilo - a za vznešeným příkladem hraběnciným i ona taktéž ustanovila pět set zlatých stříbra pro psa, kdyby déle živ býti měl než ona, a pět set tomu, kdo ho chovat bude, - a to vše písmem svým i pečetí dotvrdilal - Mamzel Sára, jestli psíka dříve si předcházela, potom ještě víc. - Když se pověst o tomto podivném závětu v kruzích přátel paní z Springenfeldu roznesla, všickni chválili nejen panskou štědrost její, ale i ušlechtilý cit, který v tomto ustanovení se jevil. - Přirovnali ji jedné kněžně, která dostavši koně krásného od svého miláčka, schvalně maštal pro něho samého vystavět dala, v níž byly dubové parkety, mramorový žlab, žebřiny i stojany polírované. - Měl i svého sluhu, - a když se jí vrch koně jezdit znelíbilo, nesměl nikdo více naň sednout. - Jen ho na procházku vodili, žemlemi a otrubami krmili, každý den dostal kus cukru; a takové pohodlí by měl až do smrti, ustanoveno bylo též písemně.

Jen pan Skočdopole ustanovení to paní neschvaloval, ale jen v mysli. Choval se k ní více než šetrně a pražádných překážek v jejích marnostech jí klást si netroufal, z příčin, které nikdo nevěděl, a protož nechal i to být - mysle si: do té doby, než umře, kdoví kde pes bude! - Pan Skočdopole měl též svých slabostí, ale přitom byl srdečný, dobrý a urozenost svou vysoko nestavěl, staré jeho jméno bylo mu přece jen milejší a ten přívěsek koupil jen proto, aby měl v domě pokoj. - Jeho vášeň dříve již byl lov, a panství

ho těšilo jen kvůli tomu. - Přátelé jeho byli samí lovci a s těmi se vzájemně navštěvoval. - Nedbali tak přísně na tu etiketu, nebyli tak ulízaní jako panáčkové okolo paní se kroužící, bylo v nich zdravějšího jádra, a proto pan Skočdopole raději v jich společnosti po lesích tůkal anebo při poháru vína rozmlouval než v salónu vůni zapáchajícím své paní, kde nikdy volno mu nebylo. - Služebníci však i úředníci raději pána měli nežli paní. Mamzel Sáru ale nikdo rád neviděl, - ačkoliv si ji i Joliho dost předcházeli ti, kteří čeho od pána obdržeti chtěli, - každý se bál křivě se na ně podívat. - Jediní, kteří se ho nebáli a z malého kavalíra pranic si nedělali, byli venkovští bizonové, řezničtí, ovčáčtí, hlídačtí a ostatní hrubiánští psové. Když mamzel Sára poprvé do zámku přijela a s ním na procházku si vyšla, tu se okolo něho sběhli, sáпали se naň, zuby cenili, neslušně kolem něho se otírali a nanejvýše jeho jemnost uráželi, - takže mamzel nemohouc to snést do náruče ho vzala a do zámku si nesla. Stěžovala si velmi důtklivěji na tu sprostou lůzu psovskou paní a navrhla, že by nejlíp bylo, kdyby se nikdo s psem do zahrady vejít neopovážil. Rozkaz ten se ihned také na tabulkách napsaný okolo zahrady rozevěšel a mimoto vodili Jolínka vždy na dlouhém stříbrném řetízku.

Mamzel Sára byla by ráda více ještě vládla v domě celém i na panství, ale to ještě úplně se jí nedařilo, nebo měl také pán co říci, a na neštěstí její neměl jí pán příliš v lásce. - Kuchaři nepřála, poněvadž jí nechtěl kořiti se a že jí neposílal mlsky, kdy si jich přála; ale toho měl pán rád a paní také mu přála, poněvadž jeho umělostí tabule její velmi rozhlášená byla a mnozí oň se drali, a protož mu přištívání její neuškodilo. - Pannu Klárku také vystát nemohla, ale ta byla dcera staré klíčnice, která již u paniny matky sloužila a co vdova zase u paní mnoho let za hospodyní byla, když ještě nevedli panský dům. Klárinka byla hezké děvče, uměla pěkné i sprosté práce ženské, byla tichá a dobrá. Matka ovdověla, když Klárka ještě děcko byla, - i dala si jí k sestře na vychování do venkovského městečka, sama pak šla k paní Skočdopolové do služby. Klárinka byla u tetky, až vyrostla, a matka na ni jen pracovala a pro ni stádala. - Když se stala z paní Skočdopolové vrchnost a z paní Mářinky klíčnice v zámku, tu si vzala Klárinku k sobě. - Paní se děvče zalíbilo, a poněvadž potřebovala panskou, řekla o ni matce a domlouvala jí, že to bude Klárčino štěstí, že se při Sáře vycvičí, že uvidí svět, a kdyby se neměla jinak zaopatřit, že může později Sářino místo obdržet. - Matce se to nelíbilo, ale co měla vrchnosti říci. - Neudělám to, myslila si, přijdu i já o službu, a pak bych těch pár zlatých, co jsem pro to děvče nastřádala, aby měla lehčí výživu a sloužit nemusela, sama utratila. Nech jde tedy; Pánbůh bude nad ní všude bdít, když se ho nespustí, - svolila tedy, a Klárka stala se panskou. Sára ji ale vystát nemohla a sužovala ji kde mohla, a Klárinka, když byly v hlavním městě, mnoho slzí prolila - kvůli ní; ale když přijely na panství, kde byla pod ochranou matky, tu si přece na ni netroufla, ačkoliv matka o její zlomyslnosti nevěděla. Klárka si nežalovala. - Paní nebyla na Klárku zlá, jakož vůbec na žádného, - ale co ona udělala, nezdálo se jí tak pěkné, jako kdy to Sára udělala, ačkoliv si děvče fortele při strojení záhy přiosobilo a mnohdy si myslilo, že by lépe paní přistrojila než Sára. - Co však nejvíc Sáru proti Klárce popouzelo, byla mladost a sličnost její, čímž se ona chlubit nemohla, poněvadž byla i zlá ještě a hrdá, neměl jí také nikdo v lásce, leda jí někteří naoko lichotili, kdy jim potřeba bylo přimluvy její u paní. - Klárku každý miloval, nejvíc však správcův písař; Klárka mu také přála a matka její chválila ho, že je hodný člověk, ale mamzel Sára ho právě proto nenáviděla, chtěla, aby se jí kořil. - Také ji velmi uráželo, že jí "panno"

říkal, a ne mamzel. "A což ten písař hrubián neví, kterak mně říkat? Myslí, že má před sebou sprosté děvče venkovské, že mne tituluje épanno'?" schvalně jednou Klárince řekla, chtějíc jí tím uraziti.

"My sprostá venkovská děvčata," odpověděla jí Klára velmi vlídně, "nedáme si jinak říkat, to je naše nejkrásnější uctění, ale když vám to nesvědčí, zapovězte si, aby vám tak neříkal. - Však mamzel je chybně vyslovené francouzské slovo mademoiselle, a to znamená též panno."

"Hledme - vy mne budete chtít poučovat, co to znamená! Já dávno zapoměla, čemu vy se teprv učit musíte," hněvivě jí odsekla mamzel. - Podobné hádky byly často mezi nimi, ale Klára vždy v pravý čas přestala, - a tím zavřela ústa i své odpůrnici.

Když paní do zámku přijela, čekali ji úředníci a tam ji vítali; tak ona to měla ráda; pan důchodní pomáhal jí z kočáru, pan správce chopil se šálu jejího, jejíž v kočáře ležet nechala, a písař, jakkoli by nejraději byl Kláru k službám býval, uposlechl pokynutí správce, a skočiv ke kočáru, chtěl vzít do náručí psíčka. Sára myslíc, že pro ni sahá, nahýbala se k němu, když ale po psíku sáhal, zlostně se ucukla a sama po psíku sahala, ten ale oběma proklouznuv dolů z kočáru skočil. Písař se rychle po něm sehnul, pes ale pod kočár utekl. - Tu Sára vykřikla, paní se ohlédla, a vidouc psa pod kočárem také vykřikla, jako by již po něm bylo. - Strhl se povyk pro nic za nic, neboť se psíku pranic nestalo; "ale kdyby koně byli trhli kočárem, jaké neštěstí by to bylo," opakovala Sára ustavičně, Jolínka k srdci tisknouc, a přitom vždy na písaře jedovatým svým okem šlehla.

Ubohý císař dělal si nádeje, že se stane pojezdným, byl k tomu i oprávněn, myslil si již na hezkou hospodyňku, a tu mu pan správce, když bylo po vítání, povídá: "No, vy jste si to vyvedl; bude div, stanete-li se nyní pojezdným. Třeba, abyste si psíčka udobřil, sice je po všem!"

"Když mám štěstí svoje psovi děkovat, raději je budu hledat jinde. - Já myslím ale, že bude pán dle zásluh a spravedlnosti jednat," řekl písař zkormoucen.

"Což je platno, - paní vládne pánem, a paní zase vládne mamzel a pes. - Jinou radu vám nemohu dát, než abyste si mamzel zavděčil, a zase ní vládnul."

"Nikdy to neudělám, té zlé sám kořit se nebudu, aniž snad psovi tlapky líbat," hrdě se ozval písař.

"Můj zlatý Kalino, někdy třeba i čertu svíčku zažehnout!" usmál se správce, který písaři přál.

(II) Zámek stál na vršku a pod ním leželo městečko. Řeka tekoucí okolo města u paty vršku dělala hranice mezi majetností panskou a městskou a jedním pramenem jejím bylo město kolkolem obeháno. - Obyvatelé městečka dělili se na tři třídy. Do první třídy počítali se zámožní hospodáři, co měli svůj dům, dvorec a hodně polí a jejichž paní a dcery klobouky nosily a v parádním pokoji kávové společnosti dávaly.

Z těch boháčů volila se obyčejně městská rada a starosta dle rady starého přísloví "kde peníze, tu i rozum". - Do druhé třídy počítali se chudší řemeslníci, co měli jen kousek pole a domek; těch ženy nosily se v čepcích, a velmi za zlé jim to měla ta první třída, jestli dovolili dcerám klobouky nosit, rovnajíce se jejich dcerám. - Třetí třída konečně byla takzvaná lůza, podruhovina, která živa byla "z ruky do úst". - Tuto by chtěl kdo přirovnat v čemkoli s třídou první, bylo by největší urážkou pro ně bývalo; když podruhyne milostpaní z první třídy ruku políbila, honem si ji utřela, aby se jí od polibku nečistého nepoškrvnila, aneb jí nastrčila jen rukáv.

Dvorce boháčů a baráky chudších řemeslníků byly z většího dílu u vody, na valech. V každém tom dvoru bylo po několika komorách, schválně pro podruhy zřízených, komory ty byly tmavé, v každé bylo malinké okýnko, podlaha žádná ani kamna nebo pec. Ohřívat se v zimě a vařit svoji potravu chodili tito podruzi do velké ratajny k nádvoří. Za takovou komoru musel podruh platit dvanácte zlatých stříbra nájmu do roka; za tu lacinou činži ale byl zase zavázán majiteli dvora, u něhož bydlel, pracovat po celý rok za jistou mzdu, a jinam do práce, byť se mu byla i výnosnější naskytla, najímat se nesměl. Ale který podruh měl četnou rodinu, přišel mu i ten zlatý stříbra měsíčně zatěžko platit, zvláště v zimě, kde práce málo bylo a menší plat, protože si brali buď jen nocleháře, kteří u nich noc přespali a jen za noc jim platili, neb soudruhy, kteří s nimi bydleli ustavičně, aby jim snadněji ta činže přišla. Někteří zase bydleli u chalupníků v komorách, kde také víc neplatili a nikomu zavázáni nebyli. V každé takové komoře měli podruzi i svoje sklady zimní poživiny. Pod lůžkami byly vykopány jámy a v těch měli zásoby bramborů.

Bylo to za pěkného rána, nedlouho po tom, když paní do zámku přijela, když ve dvorci z komory tmavé, ztuchlinou zapáchající, žena vyšla s dvěma dětma. Jedno nesla v náručí, druhý chlapec asi sedmi- nebo osmiletý se jí vedl za sukňe, nesa malý raneček v druhé ruce. - Oděv její i oděv dětí byl chatrný, pln záplat, ale čistý. - Za ní v patách vycházela druhá žena a za tou několik dětí se vleklo.

"Jak povídám, milá Karásková," hovořila tato, "mileráda dopřála bych vám toho noclehu i dále, třebaš jste mi nic dát nemohla, ale toť sama vidíte, že jsme jako v jíšel. Já mám pět dětí, švagr tři, vy dvě, velkých osob je nás pět, pomyslete, co tu lidu. - Vždyť víte, jak jsme těsně líhali. - V zimě je aspoň tepleji, ale v letě je dušno. Pán tu včera poroučel nádvoříkovi, aby nás nespalo mnoho pohromadě, že prý zase v Praze lidé mřou na cholera, aby to nepřišlo sem, jak povídám. A nádvořík také hřeší, když si beřeme nocleháře, že prý je to peleš a že mu kradou!" "I bože bože," vzdychla si žena, slovy těmi bolestně dotknutá, a bledá, vychudlá tvář se jí zbarvila studem.

"To si z toho nic nedělejte, osobo, na vás nikdo nemyslí, jak povídám, ale víte jak to chodí, musí trpět nevinný s vinným. Jsou lidé zlí i dobří, kdo lehce věří, snadno pochybí, proto dobře, když má člověk oči vpřed i vzad. Nádvořík musí za všechno stát, jemu se za zlé brát nesmí, neboť je pán zlý. Jak povídám, vy jste byla ale vždy poctivá a počestná osoba, na vás nikdo nemyslí, a ráda bych vás tu nechala, kdybych směla, - jak povídám. Ale snad se jinde obejdete. Tumáte na cestu." Při těch slovech vyndala podruhyně ze zástěry několik v popeli pečených bramborů a ženě je podala.

"Zaplat' vám to Pánbůh vše, co jste mi udělali, nastokrát - a dej vám stále zdraví. Spánembohem!" vzlykala žena, vycházejíc ze dvorce.

"Už nebudeš u nás spát, Vojtěchu?" volaly děti za chlapcem, ten se ale neohlídl.

"Nechala bych ji tu," řekla podruhyně, "ale co, ona mi tu umře - je na zhasnutí, a já bych ji pak musela nechat pohřbít. Jak povídám. Člověk má sám s sebou co dělat - vždyť ona najde někoho, kdo se jí ujme." - Zatím rychle, co síla její stačila, pospíchala bledá žena po valech okolo dvorců k mostu. Uprostřed mostu podepřela se o zábradlí a oko její divě jaksi pohlíželo dolů na tiše plynoucí řeku.

"Mamičko," ozval se chlapec Vojtěch, "uvažte mi Jozífka na záda, já ho ponesu, vás bolejí ruce; pojďte, tamhle u kříže na lukách svítí slunečko,

tam se ohřejem - pojdte, mamičko, nebuďte tak smutná - třebaš nám nedali nocleh, můžeme spát venku, je už teplo!"

"Ach dítě, kdybychom raději všechny tři spali u tatínka v hrobě, bylo by pro nás nejlíp," vzdychla žena, přitiskla malé k srdci a dala se do pláče. Vojtěch plakal s ní a tak plačící kráčeli zvolna přes most na druhou stranu. V posledním dvorci u mostu vázalo několik dělnic povřísla a ustavičně mezi sebou o všeličem hovořily. Když šla Karásková okolo vrat, viděly ji. "Kampak se ta s dětmi vleče?" povídaly si.

"Kam, něco si vydělat snad," řekla jiná.

"Ta by si vydělala, ani bez chleba na nůž," zasmála se jedna.

"Neobtěžuj si svědomí, Kateřino," okřikla ji stará jedna, "Karásková byla živná osoba, dokud vládla, - ale nyní je chudák jako krucifix. Je ubohá k politování - muže ztratit, do bídy přijít, nemocná být a žádná pomoc, to je něco říci!"

"Trvám už půl roku má tu zimnici?"

"Ba půl roku," ozvala se zase stará, "a zbejt se jí nemůže, a přitom dítě kojí a do úst nic než brambor. Ženy, ta je k politování. - Když si pomyslím, co to bylo za děvčici, krev a mléko, a jako čamrda, a čistá vždycky jako kvítí. To se paničky o ni draly, každá ji chtěla mít za panskou, umí ona také pěkně s jehlou zacházet."

"Kdyby si byla jen s tím Karáskem svět nezkazila, to pochybila."

"Inu ženy," ozvala se jiná, "vždyť jsme ženy - víme jak to chodí - když mají se dva rádi - a jsou mladí. Já, - nu co bych to neřekla, také jsem to dokázala, na mojí svatbě také věnce nevíly." - "Bodejť bys zapírala, co je nabílední," ozvala se ta uštěpačná.

"Inu holečku, každý se k pravdě nepřizná - mohla bys říct slečně Stazičce pravdu - ta by ti vycinkala - a je to také nabílední. - No každý musí odnést za své; však se já dost nařvala pro to. My bychom se byli vzali dříve, ale to pořád, že nic nemáme, kterak živi budem, abych ho nechala, a začali ho zrazovat. Jednou k nám přišel a já brečela a žalovala si mu na tu chudobu. 'ÉI jdi mi, Andulko,' povídá mi, 'é chudý člověk a neveselý, to je pravá bída; má dost bohatý se smutkem co dělat. - Jen ty buď veselá a mějme se rádi, třeba bychom se nenajedli, přece se vyspíme!' - Já si to vzala také nalehko, když jsem ho měla ráda, a padli jsme oba v lehkost."

"To je pravda, tvůj muž je vždycky vesel, ten srdce nezarmoutí."

"To je jeho," opakovala, "že se zasměje a zazpívá, říká, že je to jeden plat, jako by brečel. - Já ale se hanbila a byla bych se ráda dala oddat - ale to jsme měli tolik platu, že jsme nemohli sehnat od oddavek, - a Jiří říkal: 'ÉMy jsme svoji, můžem čekat, když nás zadarmo neoddají.' - Mě to ale trápilo - když je člověk, kdyby i Pánbůh odpustil, - a to nemluvně také - přece jen tak v opovržení u lidu. I dodala jsem si srdce - šla k panu kaplanovi a prosila ho o radu; když jsem mu všecko řekla, povídal, abych k němu Jiříka poslala. Šel tam tedy a pan kaplan nám to zapravil všecko sám. Za tři neděle byli jsme svoji, a pak nám taky Vašíčka zadarmo okřtil."

"Ten pan kaplan je hodný k chudým, to je pravda. A co říkal Jiří?"

"Byl také rád, to on se jen tak dělal, jako by mu to bylo jedno.

On má také pana kaplana rád, a když něco potřebuje k dílu nebo nějakou posílku, to on, kdyby noc nastavit měl, jinému to nepřepustí."

"Inu, u tebe to bylo jinak," ozvala se zase stará, "ale u Karáskové to bylo také jinak; to víte že jeho máma bránila, že prý její syn je zedník, že si vydělá hezký groš, že si může vzít řemeslnickou dceru, a ne podruhovu. Je už na věčnosti - ale byla to baba. - Ne a ne! A nechtěla dát dovolení, pan kaplan na ni, pan učitel; ale pánbůh chraň, hlava jako zeď. - A co z toho pošlo? Karásek přece Kateřinu nenechal - a obtížila si svědomí hřichem. - Už potom chtěla jít Kateřina zase s dítětem k ní prosit, aby jim dala požehnání, ale ona jí vzkázala, že ji koštětem vyžene i s parchantem, a poctivý vlas na ní nenechala, až se Kateřina umořit mohla nad tím žalostí."

"To byla jedubaba!" přetrhly některé staré řeč.

"Ba, však on to syn také těžce nesl a chtěl jít už odtud pryč, kdyby v tom byl Pánbůh prostředek neudělal, že starou k sobě vzal. Na smrtelném loži teprv se poznala a dala jim požehnání."

"A měla ta baba peníze?" ptala se Andula.

"I toto, trochu toho odění a co tak na ten pohřeb stačilo, nic více po ní nezůstalo."

"A nač byla tak pyšná?"

"Že byla její máma radního pána dcera a strýc její že je kdesi děkanem. Nakašlat jí na to. Moje teta má prý kdesi mlejn, ale co je mi do toho - když mně nemele. - Taková příbuznost platná jako stará plachta. - Ano, ano, proto si nechtěla stará Karásková ten svůj vznešený stav s podružským smíchat a děti svoje sužovala. - Potom si ulehčili a dobře se jim vedlo, Jozef si hezký groš vydělal a Kateřina měla od paniček díla dost, a toho chlapce Vojtěcha si pěkně šatila. Já je ráda viděla, když šli z kostela spolu a toho chlapce si vedli, pěkně jim to slušelo. - Ty můj bože, jak jim to dlouho trvalo; když se nynčko na ni podívám, je mi do pláče. Také jsem jednou od ní sukni dostala a hrnček polívky nejednou; kdyby nebyl člověk starý a tak chudý, že sám co do úst nemá a kam hlavu položit, já bych se s ní rozdělila. - Dokud byla v sednici, chodila jsem k ní, posloužila jí leckdy, ale když musela do komory, přestalo všecko a ona také nic přijmout ode mne nechtěla, řkouc, že sama nic nemám."

"Bože," začala jedna zase, když přestala, "až mne zima pochází, když si vzpomenu, jak to lešení s Karáskem spadlo. Byla jsem zrovna pro něco tam v ulici, a tu křičí lidé: éJeží Maria, lešení u Opršálků spadlo, Karásek je zabit!" - Já ji vidím, ona byla jako křída, když tam běžela. - Kdyby ho byl Pánbůh raději hned k sobě vzal než to dlouhé trápení - bylo by jí alespoň těch pár zlatých zůstalo a nemusela by žebrat."

"Ale prosím vás," pravila ona stařena, "ono se vám to řekne, ale kdo koho rád má, dá poslední krůpěj krve. - Ona byla ráda, že jí ho živého přinesli, a jakpak ráda mu sloužila a dnes a nocí pracovala, jen aby mu všecko pohodlí zaopatřit mohla. Vždy říkala, i třeba mrzák byl, že by si nežalovala, jen kdyby jí ho Pánbůh nechal. V tom čase pomohl jí Pánbůh s tím malým, ale ani to jí ještě nesklátilo. - Když ale po deseti týhodnech muž přece umřel, jako by jí žíly podřal. Ulehla, a od té doby leda se vlékla."

"Ale pomáhali jí prý dost; paní Opršálková, co se při jejím domě Karásek poranil, prý jí ustavičně posílala?"

"Moje ženy, kdo z darů se šatí, bez sukně chodí. - Dlouho štědrým být, věc obtížná. - A doprošovat se, k tomu Kateřina není. Už prodala mnoho, když ještě on žil; vytrhněte komáru nohu, jsou hned i střeva venku, to víte. - Pak její nemoc, nevládnost - a tu to máte."

"Ale přece měla šití mnoho od paní."

"Měla, měla, dokud zůstávala v hezké sednici; když ale musela do komory, tu jí nechtěly svěřit šití, leda nějakou správkou nebo pletení punčoch, copak si přitom vydělá? - Konečně se takový smutný nemocný člověk s dvěma dětmi stane každému obtížným."

Chtěli si vzít Vojtěcha za pasáka hus, a že ho nechtěla dát, začali jí nadávat, že co si myslí o sobě - a že nezasluhuje dobrodiní. A co by si chudák bez toho chlapce počala, on jedině jí to dítě opatruje, když sama nemůže. - Inu, co je to platno, teď je jí už dokonce zle - kdopak se tak chudého člověka ujme; jen Pánbůh - jen ten jí pomůže. Kdo neví, co je zle, ten neuvěří!"

"Ba ani nebude mít pomalu kde hlavu skrýt, kdo nemá svou komoru; vždyť prý dnes pán tu byl, abychom nebrali nocleháře a mnoho nás pohromadě nespalo, že prý se zase ukazuje ta morová nemoc?"

"Já tu byla sama," odpověděla ta uštěpačná, "když pán ráno přišel; přivstal si - povídal, abychom nebrali nocleháře, abychom si komory provětrávali, abychom prý všecku neřest nesnědli. - Ale já jsem vám ho, zlaté ženy, zpražila. - I já řku: Milostpane, my budem raději jíst kus masa a knedlík než kopřivy, lebedu a brambor; jen nám račte tolik platit, abychom si to mohli koupit; bohatý jí, co chce, chudý, co má. - Komory bychom provětrávali, nemůžem ale otevřít okna, protože, jak ráčíte vědět, jedna tabulka jen je, ta je v rámci zadělaná, rámeček přibitý ke zdi."

Dvěře otevřeny nechat nemůžem, aby nám někdo tu trochu, co máme, nevzal, když celý den doma nejsme. A ty brambory bychom neměly v komoře, kdybychom je směly jinde mít. - Také si nebudem držet nocleháře, milostpane, když se nám sleví z činže. Ani vám neřekl můj tvůj, pěkně šel, jako kdy ho pes kousne. - Mně se ale odlehčilo, myslela jsem si, teď to víš!"

"Ono se žádnému umřítí nechce, ani chudému, neřkuli bohatému; ale smrti neuteče, ani jí křížem neodžehná, ani neodmodlí. Pánbůh-li na něho vzpomene. Pročpak nám tedy nepomohou, když se o nás bojí!" řekla stará.

"I což myslíte, že štěká pes pro ves, i ne - to pro sebe. Mají strach o svou kůži. K čemu by nám ale pomáhali, dokud ještě hladem nemřeme, potom bude dost času," prohodila zase ta uštěpačná.

"No vidíme," začala zase stará, "lonského roku, jak se ta kometa ukazovala, povídali lidé, že to neznamena nic dobrého. To tu máme. Ženy zlaté, čím dále tím hůř; Pánbůh nás chraň a neopouštěj."

"Ba kdybychom neměly doufat v Pánaboha, kam bychom se poděly v té bídě a psotě. Ty můj pane, vždy se o chudého každý otře."

"A kdyby nebylo chudobných, ani by slunce nehřálo," prohodila zase ta ostrá.

"Tyť jsi ještě od prvějška jakási rozkvašená?" řekly jí druhé.

"Ó já mám svrchu na našeho pána, a je to pravda, třicet rynských za tu komoru, je to láce. Když nám chtějí nějakou milost prokázat, aby nám alespoň spravili byt jako pro lidi, a ne pro dobytek, za ty peníze. My nebudem tu dlouho, ať se o jiného dělníka stará; půjdem na panské. - Člověk tam také mnoho nedostane, ale za takového ošlapka přece není jako zde, - alespoň když hodně dělá, dostane pořádný plat, a můj muž zastane kus díla, i při tom, že se má špatně, a kdyby nic jiného nebylo, nebude mi nikdo vyčítat děti, co já mu nemohu ani odpustit, - a proto jsem mu dala dnes sama výpověď, aniž jsem na muže čekala; však on mi to schválí."

"I prosím tě!" divily se všechny.

"Kdopak si to nechá líbit, aby člověku i děti vyčítal, toť je proti Pánubohu. - Víte ale, co jsem mu řekla?"

"Nevíme, povídej co - ty máš, Doroto, šlakovitou kuráž!"

"Když mně vám o té čistotě začal, a já mu pověděla, šel, ale nejspíš ho to mrzelo, i vrátil se zase, a že prý se ztratilo kůře, že budem vědět, kdo je vzal. - Pomyslíte; já bych mu byla s chutí do té jeho pazdrnyl vjela. Povídám, že to nemáme my na starosti, že o něm nevíme a nechť jsem nehodna svého jména, vím-li."

"Ale vždyť ho včera nádvorníková uvařila, viděla jsem to," ozvala se jedna. "No tu to máte, - ale kdyby mu to i řekl, on to neuvěří. No já řekla, že nevím. I tu on začne klít, a že máme každý půl kopy dětí, že se beztoho jen pelešíme - pak že nemáme tomu co dát, že krademe, a oni by nás živili. I já řku" - a přitom si Dorota, odhodivši povříslu, boky podepřela a oči jí jen sršely - "já řku: vždyť on Pánbůh ví, proč nám více dětí svěruje než pánům, - na nás na chudobných svět stojí - a ještě jsem mu hodně vyčtla, a konec koncem bylo, že jsem mu vypověděla."

"Dobře jsi udělala, však by to asi co nejdřív také uděláme. - Ty můj bože - i těch dětí nám nepřejou, - a kdo by na ně pracoval, kdyby nás nebylo?"

"No to - z našich mozolů tyjou. A našinec se ani nenají, neohřeje, neoděje - a ještě mu to má být vyčtěno. - Můj bože, kdypak se na nás dostane."

"Jen nechte, ženy - i k nám přijde království nebeské; za chudými jde Pánbůh!" ozvala se stará.

"No vy tam, zapomněly jste na práci a držíte sněm? Co máte k vyjednávání?" ozval se ode vrat nádvorníkův hlas.

"Práce je hotová a sněm je ukončen; škoda že jste nepřišel dříve, mohl jste poslouchat, co jsme vyjednávaly!" odsekla mu Dorota, odhodivši poslední povříslu na hromadu k ostatním.

(III) Co zatím ženy ve dvorci o Karáskové si povídali, ubírala se ona s dětmi cestou na louku; pak se daly okolo sadu a u kříže si sedly do trávy. - Vojtěch byl již přestal plakat a jedl brambory, od matky mu podané. Byl to pěkný hoch, podoben k matce. - Na jeho tváři nebyl ale růžový nádech zdravoty, jejížto již drsná ruka bídy byla setřela, a ve velkých modrých očích nejevila se také ona bezstarostná dětská mysl, veselost, jarost, která nás, dívající se do očí dítěte, tak mile dojíhá, - mdlé byly a smutné, zvláště když je na utrápenou tvář matčinu upřel; ale jevila se v

nich veliká dobrota a rozum, v tom stáří neobyčejný. - Dítě bohaté dlouho zůstává dítětem, ono užije blahé doby krásné mladosti v radosti; nezná jiných bolestí, leda když se mu hračka nedá nebo nepodaří, nebo pokárání od rodičů, nezná jiných starostí leda o své učení. - Slabé jsou to mráčky, co nebe jeho kalí. Chudé dítě nezná takových radostí. V nejútlejším věku již život se všemi trpkostmi a bolestmi se před něj staví v celé své nahotě. Chladným ostrým dechem setře z něžného květu dětské duše útlý pel i skvoucí barvitost, jako mráz kdy spálí sotva rozvité poupě.

Vojtěch byl ještě mladičkový hoch, a již musel bývat matčinou podporou - byl jejím jediným přítelem. Sotva byl s to chleba si ukrojit, a musel pomáhat již na něj si vydělávat. - Sám ještě dítě, musel, když matka pracovat ještě mohla, bratříčka opatrovat jako statná chůva. A Vojtěch dobře ho obstaral; nemoha ho nosit, sedl s ním před komoru na prah, hejčkal ho, zpíval mu, jak to od matky vídal i slýchal, tak dlouho, až chlapec usnul. Když se pak probudil, hrál s ním, těšil ho, že maminka hned si ho vezme, rozmlouval s ním, ač bledé, choré dítě nerozumělo, co mu povídá, přece oči po něm obracelo a na řeč poslouchalo. Vojtěch těšil i sám sebe vypravováním o tatínkovi a lepších časech: "Milý Jozífku," vypravoval dítěti, "kdyby tatínek živ byl, ten by nám často přinesl dala mánek, jablka a měli bychom se lépe. Holečku, tatínek nás měl tuze rád. Jednou mně koupil na jarmarku koně a trubku; ale Honzík Kolubovic mně ji zkazil - tu trubku. Holečku - to mne posadil tatínek na koleno a houpal a já jsem troubil, a zpíval mi 'Jede, jede poštovský pacholík'. - I kdyby tatínek živ byl, to bychom nebyli v komoře; holečku, to jsme měli hezkou sedničku - zůstávali jsme u Zafouků - počkej, až budeš větší, já ti ukážu ty okna. - Tam měla maminka květiny - a já jsem tam u ní seděl, když šila, a díval jsem se ven. Holečku, měli jsme také stolice a stůl, a obrázky, a já jsem měl malou postýlku a peřiny.

- To bys byl spal se mnou, kdybys býval tenkrát na světě byl.

K snídání měli jsme polívku, k obědu také polívku a ještě něco - a v neděli maso. V neděli šel jsem s maminkou a tatínkem do kostela a odpoledne šli jsme do háje, tatínek pil pivo a mně koupil žemličku a hrála tam muzika. - Oh holečku, to byly časy! - Ale teď nemáme nic!" To byly ty utěšené vzpomínky chlapcova mládí - a i ty mu přiliš záhy zanikly, a vždy je oplakal!

Když se u kříže rozložili, položila matka Jozífka do trávy, přikryvše ho sukni, co v ranečku schovanou měla. Kromě té bylo tam jen několik kousků prádla chatrného a malý dřevěný koník, památka to Vojtěcha od otce, již si schovával, že jí dá zase Jozífkovi, až si bude umět hrát.

"Co si počneme, děti?" smutně tázala se Karásková pohlížejíc na bledé dítě, nad jehož tváří držel Vojtěch široký list lopuchu co stínidlo. "Kam se podějem, kterak mohu doufat pomoci u cizích lidí, když jsem břemenem těm, kteří mne znají a jimž jsem pracovala, dokud síla stačila?"

"Mlčte, mamičko, mlčte, půjdeme do vsi - víte že nám radila stará Dorotka, abychom šli, že ve vsi almužnu neodepřou a že nás nechají vyspat na seně. Počkejte, já poprosím některého sedláka, aby vás u sebe nechali, že jim budu zadarmo husy pást, a oni tak udělají, uvidíte, a pak vám bude hned lépe."

"Ach synku, já věřím, snad by nám bylo ve vsi líp; když by mně Pánbůh trochu pomohl, selkám bych šila, ale už je pozdě. Kterak se kam dovleku, nemám žádné síly v nohou, mám je oteklé, těžké."

"Půjdeme zvolilinka, mamičko, já ponesu Jozífka celou cestu sám, a můžete se na mne opírat, mamičko."

"Ach dítě moje!" vzdychla matka, a vezmouc chlapce za ruku, dala se do pláče. -Chlapcovi se zalily oči nad matkou. Jozífek se trochu probouzel a tvář jeho svrašťelá, zesinavělá stahovala se jako k pláči.

"Co je ti, broučku? Máš hlad a žízeň, vid'? Pystičky máš okoralé!

Bože, a já nemám co dát," naříkala matka, a vezmouc studené ruce dítěte do svých, dýchala na ně.

"Maminko, já poběhnu do zámku, snad si tam něco vyprosím, a koupíme Jozífkovi trochu mléka, počkejte zde," vzchopil se Vojtěch a hned se měl k činu.

"Ne Vojtěchu, nechod' do zámku, víš že tě tamodtud onehdy vyštvali, - nechod' tam, třebas by tě bili."

"I to byl ten lokaj, co mne vyhnal, vodil tam psíka, a ten na mě tolik štěkal; stará Dorotka povídala, že když půjdu, abych šel ke kuchyni, kuchař že je dobrý, dá, když přijde žebrák, aneb stará klíčnice, ta že dá každému žebrákovi po krejcaru. - Jen se neboj, mamičko, já dám pozor, aby mě neviděl lokaj."

"Copak je ti to platno, jak přijdeš k zámku, musíš do kuchyně, a kamkoli chceš, okolo vrátnice, a kdyby tam i vrátný nestál, jsou tam uvázáni velicí psové, kteří na každého štěkají, a to vrátný vyjde."

"Projdu zahradou, plot je nizoučký, lehko přeskočím a skrze kře se nějak do kuchyně provleku."

"Oh hochu, takových cest nikdy nehledej; jen vždycky přímo. - Lidé všude jsou; hlídači viděli by tě, chytli a ptali by se, kudy to chodíš; přišel bys do hanby. - Chraň se toho, dítě."

"Nepůjdu, maminko, půjdu tedy přímo - dá Pánbůh, že nikoho nepotkám a do kuchyně se dostanu," řekl chlapec, a odhodlaně se od matky obrátiv, pospíchal k zámku; matka zůstala sedět u dítěte.

Slunce hodně pálilo, ale dítě bylo studené, ač mělo pod sebou i peřinku ještě a v sukni zaobalené bylo; ani dýchání matčino nebylo s to ručky mu zahřát. Oči jeho byly obrácené k modré obloze a neobracely se po matce - okolo úst svaly pohrávaly, celý obličej dostával jinou podobu - a dech byl těžký. - Matka se strachem naň hleděla; vždyť se na ni smávalo vždy, hladilo ji a rádo rámě kolem krku jí otáčelo, a to poprvé, že se na ni neohlídlo. -Od narození byl Jozífek již chorý, slabý, takže bezmála rok starý nemluvil, ani sedět neuměl. Tělo jeho bylo vychudlé, a když matka ruce a nohy mu líbala, vždy nad ním plakala a myslila si: bylo by ti lépe, kdyby si tě Pánbůh vzal, ale v nejbližším okamžení je vroucně k srdci vinula a poslední krůpěj krve byla by dala za jeho zdraví a život. - Vidouc dítě tak zcela změněné, projelo bolestné tušení její duši, a s hlasitým pláčem ruce lomíc vrhla se pod kříž na kolena. - "Tatíčku nebeský - smiluj se - u lidu není slitování - povolej nás k sobě - Josefe, oroduj za svoje nevinně trpící děti - za svoji Kateřinu - před trůnem božským! - Smilování - sice si musím zoufat!" naříkala srdce pronikajícím hlasem. - Dlouhou chvíli se tak modlila a plakala, tu ji vytrhl Vojtěchův hlas, který běžel cestou od zámku, zdaleka na matku radostně volaje. - Matka ohlédla se po

dítěti, a vidouc, že očka zavřelo a tišeji dýchá, kynula přicházejícímu chlapci, aby tich byl.

Chlapec přiběhl, všecek uchvácen radostí a během.

"Ma-ma-maminko - podívejte se, co mám!" zadychoval se, a vytáhna z jedné kapsy kus pečeně, z druhé krajíc chleba, buchtu, drobky rozličného masa a pečiva, všecko to matce do klína kladl, dívaje se s radostí na její udivenou tvář. "Vidte, to se divíte, ale počkejte, ještě něco - zavřete oči, prosím vás, a neotvírejte je, až řeknu už."

Matka skoro mechanicky udělala, jak chlapec chtěl; ten ale sáhl do nohavic, vytáhl z papírku stříbrný dvacetník, vzal matčinu ruku, obrátil vzhůru dlaň, a na dlaň položiv dvacetník, pravil tiše "už!" - Matka otevřela oči, a uviděvši dvacetník, až se lekla. "Probůh, kdo ti to dal, chlapče, - šel jsi?"

"Přímo k vrátnici, mamičko, ale modlil jsem se celou cestou, aby mi Pánbůh dal potkat se s dobrým člověkem. - Přijdu k vratům, stál tam ten tlustý vrátný a zpíval si; myslel jsem si: to je dobře, když si zpívá, nebude na mě zlý, - prosím ho, aby mě pustil do kuchyně, že si chci u pana kuchaře kousek jídla vyprosít. éMilý hochu, ' povídá, étam já nesmím žádného žebráka pustit; a pan kuchař by ti sotva co dal. - Jdi do dvoru, tam spíše co dostaneš.' - I povídám: éTam jsem byl nedávno - oni by mě hřešili, když bych přišel zase.' - éTy jsi nějaký nezbeda, vid', a co dostaneš, promarníš?' ostře se na mě obořil, - až mně to bylo líto. - Povídám mu, či jsem a že jste nemocná i Jozífek.

- Obrátil se a přinesl mi ze stavení tuten krajíc chleba - a povídal mi, abych si přišel třeba každý den pro takový, - ale k němu do vrátnice. Chtěl jsem ho prosit o krejcar, abyste mohla koupit mléka, ale styděl jsem se. - Když jsem chtěl odcházet, přišla k nám od zámku nějaká panička. Vrátný jí hned řekl: éNemáte, panno Klárinko, pro toho malého chlapce něco k snědku?' a hned jí vypravoval o tatínkovi a že ho dobře znal. Panna Klárinka se mě ptala na vás, a když jsem jí všecko pověděl, plakala, a to mi všecko přinesla, i ten dvacetník. - Ta musí být hodná, maminko. Povídal, abych si každý den asi ve dvě hodiny s poledne přišel do vrátnice, že mi pan Kohout - to je ten tlustý vrátný - vždy něco k jídlu dá pro všechny, a kdyby tam on nebyl, že se dovím, kde jídlo hledat. - Ještě mě pohladila a tak se na mne pěkně podívala jako vy. Vidte maminko, to mi Pánbůh dal, že jsem tam šel, mně už ráno jako by něco šeptalo: jdi do zámku."

Matka neřekla nic, ale odloživši jídlo do trávy, klekla pod kříž a pomodlila se a chlapec klekl vedle ní.

Když byla Pánubohu poděkovala, že jí dobrodince seslal, začala jídlo rozdělovat, když ale největší a nejlepší sousta Vojtěchu dávala, nechtěl takovému dělení chlapec nikterak přivolit. - "Ale mamičko," řekl, "vždyť já mám dobré zuby - dejte mi to tvrdší; to měkké si nechte - a ty sladké dobroty a buchtu Jozífkovi, ten se bude dívat, a mléko až dostane, ale mamičko, já pro ně dříve doběhnu?"

"Ne, najez se dříve, on spí ještě. - Dojdeš pro ně k Hájkové; je blízko. - Ta ti dá dobrou míru, je hodná žena, mnohdy mi dala na kaši, ale já se pak styděla k ní chodit, má také dost starosti se svými. Posilni se, hochu, pak půjdeš. - Bože jakých to věcí!" a matka s chutí pustila se do jídla i s chlapcem.

Nějaký pán z první třídy obyvatelstva městského šel mimo po cestě; vida, že jedí maso, myslil si: Ta žebrotina, nařiká to, jako by hladem mřeli, a zatím se to má dobře. I copak těm je nejlíp, nemusejí se o nic starat.

Matce i chlapci dobře chutnalo. - "Ti páni se mají dobře. Bože a takové jídlo má prý ten psíček panin každý den, a ještě lepší."

"Inu chlapče, kdo čeho dost má, rád tím plýtvá."

"Proč to raději nedají chudým?"

"Sytý lačnému nevěří; a kdyby věděli, jak je zle mezi lidem, přece by snad dali, ale to oni nevědí, milý hochu. - Až zase tu dobrou pannu uvidíš, řekni jí, kdyby měla nějakou práci pro mne, až dá-li Bůh, se trochu posilním, že jí budu ráda pracovat, ať je to cokoli. - Pánbůh jí to zaplatí všecko," řekla matka, odkládajíc jídlo, co zbylo, do uzlíčku, buchtu položila vedle dítěte, - a drobečky zanesla na mravenčí hromádku. - "Aby měli také posvícení," povídala. - Vojtěch vzal buchtu a položil ji na sukni, níž byl bratříček přikryt, aby ji hned viděl, jak se probudí. - "A teď doběhnu pro mléko, - aby se Jozífek také radoval, on beztoho asi od hladu smutný - vidíte maminko? Už se kolik dní ani nezasmál na mne, a je tak tuze bledý - a studený."

"Ach já se bojím, že Jozífkovi nebude žádná pomoc," smutně řekla matka, sedajíc zase vedle dítěte.

"I bude, mamičko, neplačte, počkejte jen, až se bude mít teď dobře; víte, že vám jednou řekl pan doktor, že mu jen to pomůže.

- Tak mi dejte ten dvacetník a povězte, jak mám říct?"

"Tumáš dvacetník, dej ho paní Hájkové, ona ti dá mléka žejdlík a drobných nazpátek; dobře ty peníze schovej a - řekni jí, kde nám je Pánbůh nadělil!"

Vojtěch vzal od matky peníz, strčil do kapsy a byl již na obrátu, an tu náhle Jozífek oči otevře - a naň je opře.

"Jozítku!" zvolal Vojtěch, a vezma buchtu, chtěl ho ještě potěšit, než odběhne, ale matčin hlas ho zalekl. - "Nech,"

zvolala - a položivši dítěti ruku na čelo, studené jako led, úzkostlivě volala: "Jozítku, Jozítku! - Neznáš mne? - Dítě!"

Pánbůh s tebou!" - Nahnula se nad jeho obličej, aby mu byla v zraku, - dítě se ale oko obracelo pomalu v sloup - kalilo se.

Matka třesoucí rukou sáhla po srdéčku - zdálo se jí, že bije. - "Jozítku!" zalkala. - "Jozítku!" volal plačícím hlasem Vojtěch. - Dítě pootevřelo ústa jako k úsměchu - a oddechlo si zlehka jako ptáče ve spánku. - Byl to poslední vzdech.

"Copak je mu, maminko?" ptal se Vojtěch polekán.

"Umřel," odpověděla matka bezzvučným hlasem a bolestí přemožena sklesla na zem vedle mrtvolý dítěte.

(IV) Krejčí Sýkora měl malý domeček bez polí, měl pět dětí, - a výtědky šly špatně. - Když přišel z vandru domů, tu měl práce, sotva stíhl; každý chtěl

mít oděv od nového, který přišel z Vídně a podle módy šil; držel si kolik tovaryšů, oženil se, a tak se mu dobře vedlo, že si pomalu i domek zakoupil. Ale přišli jiní synkové z Vídně, stali se mistry a byli vyhlášenější než Sýkora, ne že by on špatnější dílo byl snad odváděl, ale proto, že noví mistři vysoko se nesli, paním ruce líbali na potkání a jen o samých knížatech a hrabatech mluvili, pro něž ve Vídni pracovali. - Přinesli s sebou krásné módní obrázky, podle nichž šili, - a každý myslil, když bude mít kabát od toho nového krejčího, že bude hned tak krásný jako ten panák na tom obrázku.

Sýkora nepotřeboval záhy tolik tovaryšů, ba konečně ani jednoho; jen ti staří mu zůstali věrní, kteří měli rádi šat pohodlný, třeba ne právě dle módy, důkladně ušitý, a nerádi mnoho od něho platili. Ale nebylo jich mnoho, neboť mimo Sýkoru bylo ve městečku ještě přes dvacet krejčovských mistrů. - Naštěstí šil Sýkora také pro pana správčího do zámku oděv, - pro domácnost potřeboval, - sváteční dal si z Prahy přivést, aby podle módy byl; obyčejně se v něm ale na pohodlí zvyklý pán nemohl ani sehnout, ani pohnout, a Sýkora musel ho předělat tak, jak to pan správce chtěl, aby mu to nikde nevadilo. - Sýkora kabát rozpáral, přešil, a když se pak správce před zrcadlem v něm zatočil, ruce vzhůru zdvíhl, kolem sebe máchnul, na oba boky se přehnul, a kabát nikde nevadil ani nepraskl, ten liboval si: "No, teď jsme tomu trefili na zub!" - Zaplatil Sýkorovi tři čtyry zlaté od přešití, a měl pražský kabát podle žurnálu. - Ale nové kabáty nebyly tak zhusta, - kdo si ho jednou pořídil, tomu kolik let vytrvat musel a pak se teprv obrátil, a od obracení nechtěli lidé tolik platit, ačkoliv to více práce stálo. - Proto byl Sýkora přinucen chopiti se konečně jiného výdělků. - Byl poctivý, hodný člověk, v platu nikoho nepřetáhl, a proto také mnoho neměl.

- Pro sebe on mnoho nepotřeboval a ženu měl také hodnou a skromnou; ale děti by byli rádi dali vycvičit. - Jednoho dali do Prahy na zámečnictví, rok za rok, ale Sýkora vždy o svatém Janě a o svatém Václavu do Prahy šel se podívat, jak se chlapec chová; máma mu vždy hleděla poslat prádlo a tatík strádal, aby mu kus oděvu "spíchl", jak říkal. - Dvě děvčata, dvojčata, chodily do šití, aby pak do pořádné služby šly aneb šitím se živily; dvanáctiletý chlapec končil školní léta, by též na řemeslo šel, a děvčátko šestileté batolilo se ještě u matky. - Štěstí, že šil Sýkora pro pana správce, ten mu dal na ruku, aby si najmul panský sad pod zámek, a když Sýkora poslechna peníze k té potřebě na domek si vypůjčil, pomohl mu k tomu, aby jej za slušný peníz najal. - Sýkora byl rád, že se mu to podařilo; třešně se již hezky zapalovaly a ostatní ovoce se pěkně ukazovalo, byla čáka, že bude na ně úrodný rok; Sýkora prosil vstávaje lehaje Pánaboha, jen aby chránil je od pohromy. - Postavil si pod zámek v sadu boudu, - a poněvadž ještě s česáním ani s prodáváním ovoce práci neměl, mohl si ještě i šít, což také dělal. - Žena neb dcery nosily mu jíst. - Na noc přicházel k němu synek, a ten mu pomáhal hlídat. - Od kříže k sadu nebylo daleko. - Sýkora seděl před boudou na stoličce, viděl, když se Karásková s dětmi tam usadila, viděl, i když odběhl Vojtěch, a slyšel radostné výsknutí, když se vracel. - "Chudák, zajisté dostal hezkou almužnu; inu tam by mohli dát, - kopa raků!" povídal. (To bylo Sýkorovo přísloví.) - Když viděl, že se modlili a jedli, začal zpívat nábožnou píseň a dále spravoval, neohlížeje se kolem sebe. - Hlasitý pláč a křik ho vytrhl z tohoto poklidu; první jeho kouknutí bylo, když hlavu uleknut od práce pozvedl, ke kříži, a tu viděl Karáskovou ležet v trávě a Vojtěcha nad ní naříkat. "Toť se musím podívat - bodejtžže, co se té osobě stalo - je jako stín!" a dořekna, rychle práci odloživ, pospíchal ku kříži. - "Co se stalo?" ptal se zdaleka.

"Ach pane Sýkoro, Jozífek nám umřel," s pláčem chlapec odpověděl.

"No to snad ne?"

"I ano, je studený a nehýbá se ani trošičku."

"Kopa raků!" přisvědčil krejčí, podívá se na mrtvé dítě, jež matka vždy ještě za ruku držela.

"No potěš vás Pánbůh, Karásková; přejte mu radost věčnou, kopa raků! - Co byste mu lepšího mohla přát? - Pánbůh vám chtěl ulehčit; on nejlepší ví, co nám poslouží! - Kdyby mně bylo všech deset zůstalo, - kopa raků, co bych tu měl starostí. - Upokojte se, - musíme donést holečka do města a oznámit to. - Pojdte, pojdte zatím do sadu. Ty chlapče - kterak ti říkají?"

"Vojtěch."

"Kopa raků - Vojtěch, - měli jsme také Vojtěcha; zaběhni k nám, víš kde zůstáváme?"

"I vím."

"Běž a řekni, aby Dorotka a Johanka sem přišly hned, rozumíš?"

Vojtěch hned běžel, podívá se dříve na matku, která se dala Sýkorovi pozvednout. Neplakala, ani nemluvila - a mlčky chtěla se zase pro dítě shýbnout. "Jen nechte, to já ponesu, bodejtžež," to řka opatrně mrtvolu zvedl i s zaobalením a šel k sadu. Karásková šla s ním.

Zanedlouho přiběhly děvčata s Vojtěchem.

"Zůstaňte zde zatím, musíme tomu holečkovi rakvičku zaopatřit, dojít k panu doktorovi, aby se na něj podíval, a k panu kaplanovi dojdeme. Pak doneseme holečka do kaple na svaté pole."

"Ale z čehopak já zapravím, - bože, vždyť ničehož nemám!" pravila žena smutně.

"Máme dvacetník, mamičko, tu ho máte," řekl Vojtěch.

"Jen si ho nech, kopa raků, kampak to stačí," řekl Sýkora, "však se to nějak zapraví, dá Pánbůh. - Zůstaňte tu, já přijdu záhy."

Odešel. - Děvčata smutně se dívaly na nešťastnou rodinu. Vojtěch dal se do pláče, když se podíval na Jozífka, ale matka neplakala - jen si chvílemi sáhla k srdci a hluboce si vzdychla.

Bylo již odpoledne, když se Sýkora vrátil do sadu; Vavřínek, syn jeho, šel s ním a nesl rakvičku.

"No, matko, máte vše zapraveno. Rakvička je zde - pan doktor přijde se na ně podívat a pan kaplan je vykropí. Hrobaři také nějak stlučeme - bodejtže."

"Kterak se já vám kdy odsloužím?" pravila ubohá matka.

"I vždyť on ví svatý Martin, zač dává plášť," usmál se dobrý krejčí.

Matka si dítě sama převlekla a s pomocí děvčat je pak do rakvičky uložila. Přinesly kvítí z louky, vyložily jí rakvičku a dítě jí obložily. Johanka běžela domů pro obrázky, a Dorotka sundavši na krku zavěšený mosazný křížek, dítěti jej do sepjatých ručiček uložila. Sto slzí matčiných skropilo tělo, než je víkem zaklopily. Několik dětí a žen z valů přišlo se podívat, a večerem odnesl Sýkora sám dítě do umrlčí kaple na hřbitov. - Karásková s Vojtěchem šli s ním. - Na hřbitově při zdi byl hrob, na němž zelenal se muškát a fiala květla, - to byl hrob jejího muže. - Někdy v blaženějších pro ni dobách krásněly ty květiny její okénko, - pak je postavila co pomník na hrob svých zašlých radostí. - Tam se obrátila ubohá žena, když dítě v kapli uložila, a přemožená bolestí tělesnou i duševní sklesla u hrobu na zem. - Sýkora odešel s Vavřínkem nazpět do sadu, Sýkorová ale, která též za nimi byla přišla, přistoupila k naříkající ženě, řkouc velmi laskavě: "Pojďte, matko, pojdte se mnou - odpočiňte si u nás, je vám toho třeba. - Vidíte tamto v koutku tu zahrádku - to je mých pět hrobečků - já vím také, co to je - ale jak Pánbůh chce. - Pojdte! - Vojtěchu, vezmi matku za ruku!"

Vojtěch poslechl a Karásková nechala se mimovolně od nich odvést ze hřbitova na valy, do Sýkorovic domku. - Jak přišli domů, hned vařila krejčová polívku jí k večeři. Karásková jíst nemohla a naříkala si na bolesti v žaludku.

"To máte od lítosti; počkejte, já vám uvařím matečního koření a po tom vás přestane bolest. - A pojdte si raději hned lehnout." - Karásková udělala hned, jak jí raděno. Vypila si koření a krejčová dovedla ji do komory, kde bylo na moráně čistě ustláno; ubohá žena ani nevěděla, kterak má dobré krejčové děkovat. - Ulehla. Vojtěch ale jedl polívky a přitom vypravoval ostatním o Jozífkovi, jak byl v zámku a co dostal.

"No vidíš, hochu, když je nejhůř, pomoc je nejblíž," řekla mu Sýkorová. "Všude dobrých lidí, ale jenže jich musí člověk hledat, na potkání jich nenajde. - Noclehy mohli jste u mne mít, kdyby jen bylo matce napadlo přijít, - ty můj bože, já nikam nejdu, nedovím se. - No nynčko dá Pánbůh, že se vám ulehčí, když byste měli ten kousek jídla, - posilnili byste se záhy."

Potěšen odešel Vojtěch také spat; když se byl pomodlil, ulehl vedle matky na čisté lůžko a vroucně se k ní přitulil. - Liboval si lože. - Dávno nespali na takovém; peřinu na přikrytí nemávali, jen pro Jozífkou měla matka chatrnou peřinku; Vojtěch i ona líhali obyčejně ustrojeni, dílem by jim tepleji bylo, dílem že spali obyčejně mezi více lidmi. Karáskovou to nejvíc trápivalo, že nemůže ani ranní, ani večerní pobožnost v tichosti vykonat a že rozličným lidem na světlosti být musí.

"Mně je nejvíc líto, maminko," řekl Vojtěch, "že Jozífek už nic z toho dobrého jídla nezakusil a snad chudáček hlady umřel."

"Už se těší v lepších radostech a nezávidí nám, hochu,"

odpověděla matka tiše. "Je u tatínka v nebi; snad si zavolá maminku za sebou, měl pravé očko otevřené jako tatínek, a to se říká, že někoho za sebou volá."

"Ach maminko, to bych já také umřel s vámi, copak bych si tu počal bez vás," dal se Vojtěch do pláče, a vezma matku okolo krku, tiskl jí k sobě.

"Jak Pánbůh chce, Vojtíšku, - kdybych ti měla umřít, bude se Pánbůh o tebe starat a pošle ti lidi, kteří by tě rádi měli jako já."

"Oh, maminko, já nechci - já umru s vámi, když vy umřete, - tak mne žádný nebude mít rád jako vy."

"Mlč, hochu, nesmíme se proti Pánubohu prohřešovat, - já se už dost prohřešila, že jsem sama na sebe smrt volala. Pánbůh tě neopustí, když se ho nespustíš, - a jednou se všechny v radosti věčné shledáme," řekla matka, a políbivši chlapce na čelo, po líci ho pohladila. - Vojtěch se ale upokojit nemohl - ptal se matky, co jí bolí, a když řekla, že jí je dobře - aby jen spal, - nemohl přece ještě spát, musel dříve povědět, čím ho byla Sýkorová potěšila, - a on zase chtěl těšit matku, i doložil, aby se jen nestarala, že jim nastanou lepší dnové a že bude i ona zdráva. - Ubohý nevěděl ještě, že se vždy neděje, jaks se člověk naděje.

Ráno, sotva se rozbřeskovalo, šel Sýkora vzbudit Vavříinka, aby vstal a hlídal, by on si zase odpočinout mohl, neboť tu noc hlídal on. - Synek vstal a otec ještě nelehl, když přiběhne Johanka z města, všecka udychaná. "Tatínku," volala zdaleka už, "pojdte domů rychle, Karásková nám umírá a maminka si neví rady!"

"I kopa raků! - Co se jí stalo?" ulekl se starý, a svléknutý kabát rychle obleknuv, pospíchal s dcerou domů. Na cestě vypravovala mu dcerka, že přišel v půlnoci Vojtěch do sednice s pláčem, že je mamince tuze zle a že neví, co je jí. - Sýkorová že hned k ní do komory šla, ale že ji našla všecku studenou a bez mluvu, - že poslala pro pana pátera, a když pan páter přišel, že hned museli pro doktora.

"A co říkal doktor?" dychtivě se ptal krejčí. - "Že jí není pomoci, že má tu zlou nemoc, co teď panuje."

"Chraň nás Pánbůh!" vzdychl si Sýkora. - Když přišli k stavení, vycházel právě doktor z něho; Sýkorová ho provázela.

"Jak je, pane?" ptal se krejčí.

"Už je v Pánu ubohá!" vyřkla rychle Sýkorová místo doktora.

"Přetrpěla své! - Jen hleďte, ať se mrtvola záhy odnese do umrlčí komory, - hodně stavení provětrejte a několik nocí možná-li v komoře nespěte. Karásková měla cholera - proto se ale bát nemusíte, že byste i vy ji dostali," doložil doktor.

"Vždyť jsme v ruce boží, pane!" řekl Sýkora.

Vtom vyšly ze sednice děti a Vojtěch chtěl se vkrást do komory. - Sýkorová mu ale bránila, řkouc, že matka spí. Chlapec poslechl, a přistoupiv k doktoru, zkroušeně ptal se ho, jestli maminka neumře. - Doktor se na něho obrátil, položil mu ruku na hlavu, řka útrpně: "Chudáku!" Z jednoho na druhého podíval se chlapec - a s nářkem a pláčem, že chce maminku vidět, hnal se do komory; Sýkorová ale pojmula ho v náruč. "Mlč, Vojtíšku, přej mamince, že má konec trápení, ona by nikdy nebyla zdráva. Nyní je v nebi.

Mlč, a když mne budeš tak poslouchat jako maminku, budu tě tak ráda mít, jak ona tě měla," těšila ho dobrá krejčová.

"Kam ho dáte?" ptal se doktor Sýkory.

"Stará má pravdu - kopa raků! Když uživíme pět, uživíme dá Pánbůh i šesté. Necháme si ho, pane."

"Přijďte, prosím vás, zítra ke mně," řekl doktor, a hluboce před krejčím smeknul, odešel pryč.

Druhý den k večeru pochovali Karáskovou i dítě její do jednoho hrobu, vedle Karáska. Pohřeb chudého bývá tichý. - Kněz vykropil hrob, hrobař se Sýkorou spustili ji do hrobu a krejčovic rodina a několik podruhyní okolo hrobu se modlilo. - Jako by mu klíny do srdce vráželi, tak bylo ubohému Vojtěchu, když musel sám první tři hrstky hlíny do matčina hrobu hodit a tvrdé hrudy dutě od rakve odrážet slyšel. - Ach on by se byl raději vrhl sám do hrobu, nechat se i s matkou zasypat, tak mu bylo bez ní na světě teskno.

Že mohl Sýkora Karáskovou pochovat, k tomu dopomohl mu pan páter a doktor. Mimoto slíbil mu doktor, když k němu přišel, že mu bude měsíčně na chlapce připlácet, aby ho mohli pořádně vychovat. - "Sám bych si ho vzal, ale jsem svoboden a málo se stavím doma; u vás bude lepší schován," doložil ještě dobrosrdečný doktor, který při vši své šikovnosti nebyl u paní první třídy obyvatelstva velmi oblíben, a sice proto, že jim nelichotil, že jim ruce nelíbal a každé pravdu přímo do očí řekl. Nazývaly ho hrubiánem.

(V) Druhý den po pohřbu Karáskové roznášela se po městečku strašná zvěst: "Cholera je tu!" - "Kdo umřel? - Kdo umřel? - Kolik jich umřelo?" ptal se jeden druhého.

"Karásková a její dítě včera měly pohřeb, Šafránková stará byla na pohřbu, už je dnes na prkně - a stará Dorota se rozstonala.

V Zavrtalovém dvorci lehly dnes dvě podruhyně." Tak se povídalo.

- Boháči dostávali strach. - "Vždyť jsem já to povídal," pravil jeden pán z první třídy druhému, "jestli nám ta nemoc přijde, že toho vinna bude ta podružská spřež. - Každé jim co každé, neposlechne to. Co jim pod ruku přijde, to snědí, komory si to nevětrá, nečistota, kam se člověk ohlídně, kterak to může jinak být."

"Jen jim něco řekněte, hned máte na míse: platte nám lépe - budem se lépe mít. - To je rota hrubiánská, prohnaná, ani se to neostýchá říci člověku takové slovo do očí. - Já dělám, co mohu, i v zimě dal jsem jim výdělek, aby to hladu neumřelo, - a to máte za to dík. - Podejte jim prst, chytí vás hned za celou ruku."

"Známe to, pane Čmuchačku - čiňte čertu dobře, peklem se vám odslouží. - To je bezedná pec; nedosype se té, kdyby nepřestal sypat. - A nejde to, časy jsou špatné, mnoho platu, a obilí - místo co by mělo připlácet, padá. - Šlakovitá věc, já čekal lepší ceny, a myslím, že jsem prohloupil."

"To nemůže tak zůstat, pane Vydřihoste, nemůže - povídali mi v Praze, že půjdou ceny zase nahoru, - kterakpak by to bylo. Já mám dvě stě korců ležet připravené, čekám také na lepší trhy."

"Já také doufám. Včera stálo v novinách, v Budějovicku že potlouklo, šlo prý to od Prahy, jednou čarou až do Rakous. A to máme teprv při počátku, bude ono toho víc. Jen nás Pánbůh chraň."

"Ba, člověk žije beztoho v samé starosti. Dokud je to na poli, je to o strach, a když to konečně sklídí, pak to neplatí. - A pak ještě taková trampota, že není člověk jist, když večer lehne, jestli ráno vstane, to je už to nejhorší."

"Oh já si hned šel pro ně!" řekl pan Vydřihost, vytáhna z kapsy láhvičku kapek. "Člověk musí být na vše přichystán. Řekl jsem také paní, ať mi nepříjde na stůl zelenina, ať se pilně vykuřuje a všechno dělá, jak to doktor poroučí. Snad se přece uchráníme." - "Jen kdyby nemusel člověk okolo těch dvorců a s těmi lidmi zacházet; ale co dělat, kdybych nedohlídl, všechno mi pokradou. - Jen kdyby se mohl člověk bez těch lidí obejít, to je metla na nás!" vzdychl si pan Čmuhálek.

Jestli měli pánové strach, tím větší paní. - Žádná podruhně nesměla přes práh, a když je potkaly a chtěly jim ruce líbat, zdaleka kývaly, jen aby nechaly být! - Uvolily se vařit jim polívky, dávat mimoto týdně almužny, dokud by nemoc trvala, aby měli na posilněnou, a mimoto dávaly na modlení. - Pánvice s octem nepřicházely z pokojů, heřmánek, kapky vždy byly při ruce - a hrubiánský pan doktor stal se najednou nejvítanějším hostem i bez poklon a lichocení. - Jen umíráček byl jim protivný, a když zacinkal, bledly a mráz je pocházel. - Paní Zavrtalová chtěla jeti do Prahy dát si dělat šaty podle nové módy, paní Opršálková nashromáždila si již sto zlatých stříbra na zlatý řetěz a sto na hodinky. Ona byla paní prvního radního; - paní starostová, čili jak se paní mezi sebou jmenovaly, "paní z pürgermeistru", měla řetěz i hodinky, a ona ještě ne - což ji velmi hnětlo, ana se počítala být po ní první osobou ve městě. Chtěla tedy jít s paní Zavrtalovou do Prahy koupit si hodinky a řetěz. - Paní Nemastová chtěla kupovat dceři věno, třetí paní se chtěla s nimi svézt, aby jim bylo veseleji, a čtvrtá tam měla bratrance. - Ale všechny ty krásné plány zůstaly prozatím pohádkou, žádná si netroufala paty z domu vytáhnout, ba ani v kostele dlouho nepobyly, aby se na studených dlaždicích od nohou nenastudily, a pak i proto, že se tam všelikého lidu sejde a nečistý vzduch bývá.

Jen ta třetí třída obyvatelstva pranic v svém živobytí nezměnila.

- Byli sice pánům vděční za ten žejdlík polívky každý den, proto ale byli rádi, když jim mlynář za laciný peníz prodal otruby a prach na knedlík neb placku, a lebedu vařili přece za přívar, aby se zasytili. - Na kterého se několik grošů peněžité almužny za týden dostalo, měl pro ně deset míst. - Při práci neměli kdy na smrt myslit, aniž je strašila, když na ni vzpomněli, vždyť neměli čeho ztratit. Když slyšeli umíráček, pomodlili se za nebožtíka, přejíc mu radost věčnou. Veselý Jirka si vždy ještě při práci zpíval zamilovanou svoji: "Blaze tomu, kdo nic nemá, nestará se, kam co schová" - a když ho Andula kárala, by vesel nebyl, říkal: "A proč bych nebyl vesel, když mi Pánbůh přeje, na světě dal mi tebe, po smrti dá mi nebe."

"Ale pomysli, jaké máme smutné časy, na obrátku člověka smrt skosí!"

"Ty blázne, cožpak to nebývalo odjakživa - či jsi kdy slyšela, že se dala smrt dříve do hlasu, než na lidi přišla? - Člověk živ, neví dlouho-li, umře, neví brzo-li - doma nebo na poli. Pobudem, nebudem, světa nepřebudem!" zazpíval Jirka ženě, a ona konečně byla radší, že jí zazpíval, než kdyby ji byl rozsmutnil ještě více.

Důvěrná modlitba byla chudému lidu jediným lékem. Po práci scházivali se podvečer u kříže za mostem a tam zpívali a modlili se, aby je Bůh uchránil od náhlé a nenadálé smrti.

Také do zámku zvěst o choleře záhy se donesla. Paní ze Springenfeldu velmi smrti se bála, ihned si dala doktora zavolat a měl jí stát za živobytí, dát jí prostředek jistý proti té nemoci, poradit jí, zdali by raději ze zámku odjeti neměla.

Doktor nenadělal mnoho řeči ani nebyl dryáčnick, řekl jí krátce, ať jede nebo nejede, že není nikde života jistá, aniž jí za něj kdo ručit může. - Ale domluvil jí, aby se nebála, že není tak zle. - I ptala se, z čeho ta nemoc povstala, a doktor jí začal vypravovat o životu chudého lidu.

Poživa, byt, všeliké jiné potřeby že čím dále tím výše v ceně stojí, mzda za práce však nezvyšuje se v té míře, aby se to vyrovnalo, a tudý čím více jedna část obyvatelstva drahotou bohatne, tím více druhá část chudne a do bídy upadá, a následek bídy a strasti bývá konečně úmorl, kterého se pak boháči lekají.

- Proč neotevřou boháči svoje zásobárny a neprodávají chudým lidem obilí za levnou cenu, aby se mohli pořádnou stravou posilnit, proč nevystaví dům, kde by měli za levnější činži zdravé byty, - proč nezřídí opatrovny pro děti chudých, aby když pro ně rodiče pracujou, nemuseli je přenechat náhodě, - proč nezřídí nemocnice, aby chudý člověk ochuravě měl patřičného dohledu a opatrování a tolik pracujícího lidu z nedostatku toho do roka nemřelo aneb nezmrzačilo? - Proč smlouvají s chudým dělníkem o denní mzdu a toho do práce berou, kdo jim donucen nouzí za nejlevnější cenu pracovat se uvolí? - Kdyby na to vše se dbalo, nebylo by tolik nouze, bídy a hladu, nebylo by tolik nemocí, nebylo by žebroty - a co nejhlavnější - nemuselo by se naříkat na mravní zkázu lidu, - která vždy pochází z nouze a nevědomosti lidu.

"Oh doktore, kampak myslíte, k tomu je mnoho potřeba!" pravila paní ze Springenfeldu.

"K tomu, milostpaní, jen potřeba obecnomyšlnosti² a pravé lásky, kde ta je, tu nebývá nic nemožného, ani nejtěžší obět. Bohužel, mezi námi je ale mnoho lásky na jazyku, v srdcích však pramálo!"

"Tomu není tak," řekla paní skoro trochu uraženým hlasem; neboť se domnívala, že má srdce láskyplné. Ano, ona měla vskutku dobré srdce, ale slabé, a tak snadno dala se svést k dobrému jako k zlému. Nouzi nikdy neznala a pravdu jí nikdo nepověděl, aniž jí na pravou cestu poukázal, a nemajíc děti a žijíc proto v nespokojenosti, vrhla se se vši živostí na cestu prázdné marnosti, a to dusilo vše, co v ní dobrého bylo. - "Tomu není tak. - Co se mne dotýče, já bych třebas všechno přání vaše splnila, kdyby to v mé moci stálo, a co jsem mohla, vždy jsem pro chudý lid učinila, - ale letošní zimu bylo v domácnosti velmi mnoho vydání, nemohu tedy takového cos podniknout. Co se obilí týče, to má správce pod mocí, a já se do těch věcí nemíchám. Ale přijede ty dni můj manžel, promluví s ním a budeme hledět, aby se něco k ulehčení bídy stalo. Prozatím vezměte a rozdejte dle vlastního uznání." - S těmi slovy vyndala ze psacího stolu dvě pětizlatové bankovky a doktorovi je podávši uklonila se na znamení, že je propuštěn. - Doktor políbil jí ruku a odešel, jda ze zámku přímo k Sýkorovi do sadu. Tomu dal obdržené peníze, aby mohl Vojtěchovi zaopatřit čistý oblek a posílat ho do školy.

Pán přijel do zámku a s ním přijelo mnoho hostí, samých to milovníků lovu jako on. Bylo tu hluku, radovánek, jedna druhou střídala, paní ze Springenfeldu měla plnou hlavu jiných věcí a zapoměla dočista na chudý lid i na cholera, a žádný neměl kdy jí na ni pamatovat. Nepřišla nemoc ta ještě mezi první třídu obyvatelstva, jen mezi chudým lidem na valech se potloukala a jednoho za druhým ve vši tichosti ze světa provázela. Chudý člověk tiše odbývá křest i pohřeb, nenadělaly tedy pohřby jejich žádného dívání, a v zámku dokonce málo všímali si, co se v podzámčí děje.

Vojtěch byl by všecek šťasten býval, krejčí i žena jeho měli ho co své dítě, děti dobře se s ním rovnaly, dostal čistý oděv, lože i jídlo, nic mu

nechybělo, jen matka kdyby mu živa bývala. Po té se mu nevýslovně stýskalo, a každý podvečer chodíval se na její hrob modlit a poplakat si. Klárka stála mu v slovu, každý den ve dvě hodiny s poledne měl Vojtěch uchystané jídlo, všeličeho, mnohdy velmi vzácné kusy pečeně a pečiva moučného. On ale nikdy do úst nevzal z toho, pokud Sýkorové neoddevzdal a pokud ona i svým dětem po stejném díle nedala a pro sebe a pantátu z nejlepších kousků na stranu neodložila. Upřímnost jeho tím více je těšila, a jak on jim, tak přáli i oni jemu. Že Klárinka jídlo svoje s chlapcem dělí a k tomu i ještě všelicos od kuchaře vyprošuje, toho všimla si matka; vrátný i někteří ze sloužících ji vidívali každý den do vrátnice chodit, ale nemluvalo se o tom dále, a sice z té příčiny, že měl každý sám s sebou a svými pány co dělat. - Ani Sára nestíhala Klárinčiny kroky tak jako jindy, měla co dělat s paní, která se kolikrát za den jinak a jinak převlékala, a sama s sebou, poněvadž bylo v zámku četné družiny mužské, z nichž by si byla mamzel Sára ráda některého ulovila. - Proto se šperkovala a líčila a zvala je k sobě, častujíc je vybranými lahůdkami. - Klárka se k ní nedružila, což jí bylo velmi milé, - neboť Klárčina sličnost pánům velmi do očí píchala, - a kde ona byla, tu neviděli mamzel Sáru. - Klárka byla ke všem zdvořilá, ale výše toho nevšímalá si pána ani nepána, a nejmilejší jí bylo, když večer mohla posedět v matčině pokojíku neb s ní vyjít do sadu neb do polí, kde je vždy náhodou či nenáhodou potkával písař Kalina a domů doprovázel.

Poštěstilo se přece mamzel Sáře, že se jeden z těch cizích sluhů - pan komorník Jacques - do ní - ne zamiloval, ne - ale že její marnosti lichotil a jí používal k svému prospěchu. - Byl u jednoho barona, ale neměl se tak dobře jako starý Josef pana Skočdopole, a proto dělali s mamzel Sárou plán, kdyby on pan Jacques mohl do domu, že by to lépe chodilo, že by se pak o vládu v domě podělili s mamzel Sárou. Mamzel Sára sice nezapírala těžkosti, s jakými by se odstranění starého Josefa potkalo, ale nezoufala - a byla také pevného úmyslu vše vynaložiti, aby se Jacques, když ne k pánovi, alespoň k paní do služby dostal. - To byly ty myšlenky, které jí daly pozapomenouti na všelijaké řeči, který si jindy ráda všímala, ač do jejího oboru nepatřily, ba pro které i na svého miláčka Jolínka zapomínala, ani ho nehejčkajíc, ani s ním se nemazlíc. - Když i Klárku viděla s písařem jít a s ním mluvit, nepopudilo ji to k takovému hněvu jako dříve, s opovržením jen po nich mrštila okem, myslíc si: Ty sprostáku v té plátěné haleně, ani nejsi hoden mé milosti - ani bysi ke mně se nehodil! - Zajisté; pan Jacques se celý rok z černého fraku a bílé vesty nevyloupl, a na suchém těle mamzel Sáry viselo vždy hedbáví, od hlavy mašle, na prstech leskl se prsteny. On páchnul pačulí a ona "mille de fleurs".

Klárinka vždy jednoduše, čistě přistrojená, žádný šperk než svoji krásu, žádnou jinou vůni, než co vydychovala zdravá, čistá její duše. - Kalina písař měl také frak, měl i bílou vestu, dal si to dělat Sýkorovi, než vrchnost přijela, aby se mohl slušně představit. - Pan správce mu také k tomu radil, aby si dal frak ušít, tu všeobecnou livrej prý panského světa. - Všední den ale chodil Kalina po hospodářství, a tu nosil jen plátěnou halenu.

Nechodě jen po parketách a kobercích, přišel mnohdy k paní klíčnici i v juchtových botách, a jak do dveří vcházel, zavílo to v pokoji lesem a polem. Tvář měl opálenou jak cikán a ruce nebyly ani bílé, ani měkké. - Ale Kalina se mohl zabalit do cukrového plátka a povříslami povázat, Klárka do pavučin zabalit, přece by se byli jeden druhému líbili. Copak je to platno, "kdo komu miloučký, i neumyt hezoučký". - Klárce a Kalinovi nechybělo pranic jiného než služba pojezdného, všecko ostatní bylo by pak přišlo samo sebou. Oni to předobře věděli, ačkoli o tom ještě nemluvili, ale když Kalina na psisko, skrze něž u paní do nemilosti padl, a na Sáru si od srdce zaklel, Klárka si vždy jen vzdychla.

Kalina doufal na pána, také správce šel stranu té věci hned druhý den, jak přišel, k pánu svému dát za Kalinu dobré slovo, ale Sára první den již poštvala paní, a paní zatepla žalovala pánu, že by jí nešika písař byl o málo Jolínka ze světa sprovodil, a nejenom nešikovným byl v jejích očích písař, ale byl zlomyslný i hloupý a hrubý! Pan Skočdopole ji trpělivě vyslechl, neřekl ani bé, ani cé, a paní také více neřekla; byla uvykla, že manžel její vše, co se jí nelíbilo, odstranil, co se jí líbilo, jí zaopatřil, a protože myslela i tenkrát, že je dost těch několik slov, více že netřeba o tom mluvit.

Když správce druhý den nato k pánu přišel a za Kalinu prosil, řekl mu tento: "Můj milý správčí, - já vím, že toho místa nikdo více hoden není než Kalina, přeju mu, ale moje paní se na něho velice mrzí, že prý by ji byl psíka zbavil, a protože mu nemohu nyní dát žádnou naději, - nechci mít v domě hněv."

Správce začal pánovi vypravovat, jak to byla a že jen mamzel Sára milostpaní popudila, a všecko to upřímně vypověděl. Pan Skočdopole nebyl tak hloupý, jak se zdál, on dobře věděl, jak to chodí v domě.

"No, ať prozatím Kalina je písařem, jakož býval, ale pojezdného - neuděláme jiného, až se to trochu utiší, rozumíte mi?"

"I rozumím, milostpane, to je tak, koně nebij a ženy nepopouzej, chceš-li s nimi dobře vyjít," usmál se správce.

"Ano, trefil to můj milý správčí," poklepal mu na rameno se smíchem pan Skočdopole. Rozuměli si.

Nicméně byl nad touto malou potěchou Kalina přece velice zaražen, a kdyby byl věděl kam jít, i by o Klárku mu tu nebylo, byl by se hned ze služby poděkoval, ale správce ho těšival, říkáje mu: "Inu buďte trpěliv, Kalino, pomine trýzeň a nastane přízeň." - Ale Kalinu ty sliby a trošty nic nepotěšovaly, - a co pán přijel, byl skoro ustavičně smuten a zamyšlen, a byl by snad ještě dlouho v tom stavu byl zůstal, kdyby se nebylo něco přihodilo, čímž se poněkud okolnosti jeho a jiných změnily.

(VI) Jak již povědíno, mamzel Sára sedící při panu Jacquovi nebo v myšlénkách o budoucnosti pohřížena zapomínala na všecko, i na svého mazlíka. - Měla jiného, lepšího. - Bylo to nedlouho po pánově příjezdu - den byl parný, společnost bavila se dílem ve chladném salónu při zemi, aneb se procházeli v zahradě v stínu.

Služebnictvo následovalo příkladu svých pánů, dílem spali, dílem lenošili, dílem se zabavovali dle svých chutí. - V pokojíku mamzel Sáry byl chládek; ona šila, Jacques seděl vedle ní a pohrával si tu s náprstkem, tu s voskem, rozstříhoval pohozené kousky, přišeplávaje mamzel Sáře přitom náramně mnoho vášnivých a krásných slov, které mu ale ze srdce neplynuly; ale mamzel Sára věřila, byla všecka u vytržení, neboť slova jeho, marnosti její lichotíce, zdály se jí sladší nad med. - Lokaj přinesl Jolínkovi druhé snídání, bažantí prsíčka sekané, na porcelánovém talíři. - Jindy vše Sára prohlížela, není-li jídlo staré, je-li talíř dost čistý, nejsou-li křupavky neb kostky v masu - a jiné věci, - ten den ani nešpetla, byla ráda, že lokaj hned odešel, - to ani si nevšimla, že dvěře za sebou pořádně nezavřel, ani u Jolínka nestála, ač se na ni psík obracel, jestli k němu půjde. Nešla, a pes se pustil do snídání. - Když byl s tím hotov, šel k mamzel a zůstal před ní stát; čekal, že mu jako vždy utře čumák servítkem, ale ona si ho nevšimla, až ji prackou poškrábl. "Jdi mrcho, ani chvílku nemá člověk pokoje," uškubla se na něho, a nechajíc jednu ruku v ruce

Jacquové, druhou psisko od sebe odstrčila. Pes začal vrčet, očima svítit a zalezl pod sesli - to se mu ještě nepříhodilo, ačkoliv poslední čas všeliké zanedbání od své druhé paní snášeti musel. - Chvíli stál pod seslí; čekal, že ho bude volat; ale ani nešpetla, nýbrž sehnula se k panu Jacquovi a nechala se obejmout. Tu se psík rozzlobil, žárlivě začal vrčet, vyskočil na stůl, chtěl k Sáře na klín, a na pana Jacquesa štěkal. Ten mu ale po sprostě řekl "kuš" - a shodil ho ze stolu. A Sára ani jediného slova neřekla, ani se po něm neohlédla. - Nanejvýše zaražen a vzteknut touto surovostí, otrásl se Jolínek a tiše kradl se pod sesli; po chvíli pak, vida, že si chranitelka hledí svého, bylo mu v pokoji úzko a vykradl se pomalu skrze pootevřené dveře. - Ti dva si toho nevšimli. - Tu najednou skoro za čtvrt hodiny vytrhl je z rozkošného laskání křik a hluk ze zahrady. Poslouchali - vyskočili - Sára rozevřela okno. - "Co se stalo?" mimoběžícího zahradníka se ptala.

"Vzteklý pes je v zahradě!" odpověděl zahradník, pospíchaje dále.

"Joli!" vykřikla Sára, obrátíc se rychle do pokoje; ale Joli se neozval. Všecka třesoucí shýbla se pod sesle, protřásla lože, do všech koutečků se podívala.

Joli byl ten tam - a teprv ji Jacques upozornil, že jsou dveře pootevřené.

"Rychle - pryč odtud jděte, ať vás nevidí, shánějte se po něm - bylo by všecko zkaženo!" třesoucím hlasem jektala Sára a milána svého ze dveří vytlačila. - Sama pak ještě jednou pokoj prohledala a pak teprv běžela podívat se do ostatných. - Zatím byl již celý zámek poplašen. Dveře se zavíraly - pán vyběhl ven s ručnicí, křičel, ať psi se svolají, - vrátný stál u bud svých psů též s nabitou ručnicí, správce kázal pozavírat chlévy a psy uvázat, ženské se schovávaly, a které byly v práci, křičely na sebe: "Kdybyste ho viděly, vyhněte mu na pravou stranu, on je každý vzteklý pes na pravé oko slepý!" - Odvážnější muži běhali po zahradě s kyjemi neb zbraní střelnou, co kdo popadl. - Jeden křičel: tu je ve křích! - druhý: ne, do dvora běžel! - třetí, že pod zámek! - a tak to běhalo sem tam, jen písař dal se od vrátnice rovnou cestou okolo sadu k městu. "Joli, Joli, přineste mi Joli!" volala milostpaní hned, jak se stal křik a když vyrozuměla, co se děje. - Lokaj, který mu byl snídání přinesl, skočil do Sářina pokoje, ale nebylo tam ani jí, našel ji v jiném pokoji, všecku zmatenou hledající psa. "Toho vy jste vinen, nechal jste mi dveře otevřené - a vyběhl mi!" lomila ruce Sára.

"I jakpak mamzelko, tomu je dlouhá chvíle, co jsem mu nesl snídání, od té doby mohla jste to zpozorovat, - kdybyste byla neměla oči pro jiného."

"Držte hubu - vy jste toho vinen, kdybyste byl zavřel, nebyl by mohl vyběhnout, - jen vy a vy!"

Lokaj chtěl jí pořádně odseknout, ale vtom přišla paní a ještě jiná dáma, poněvadž se nemohla Jolínka dočkat.

"Kde je pes?" ptala se rychle Sárovy.

"Odpusťte, milosti - on mi vyběhl z pokoje, ale musí být zde někde v pokojích - hledám ho. Franc mu přinesl snídání a při odchodu nezavřel dveře, čehož jsem si nevšimla. Když se najedl, utřela jsem mu hubičku, on si šel lehnout na polštář a já se zabrala do práce. - Jista, že leží na polštáři, neohlédla jsem se, až povstal křik! Ach - já nemohu ani leknutím mluvit - ach můj miláček - já se všecka třesu, jestli se mu něco stane, -

to bude moje smrt!" zakryla si oči a pustila se do práce a štkání. - Paní stála jako omráčení - a oči divě se točily tu po Sáře, zase po lokajovi.

"Milosti," řekl lokaj odhodlaně, "mamzel lže. Nebyla zabraná do práce, seděl u ní pana barona komorník Jacques, a kdyby na něho byla tolik nedbala, byl by pes, byť jsem i nechal dvěře otevřené, neutekl. Je to tak, nemraďte se na mne, mamzel, já si vinu na sobě nenechám. - Teprv nyní od vás Jacques utíkal a vy jste se po psu sháněla," tak řekl Franc, který mamzel nenáviděl a čul, co ona s Jacquesem obmýšlí, neboť na něho vždy přišťívávala u paní. "Hanebnice!" zvolala paní soptícím od hněvu hlasem a chtěla se po ní rozpřáhnout, - ale Sára se významně na ni podívala, a zapomenouc na předešlou žalostnou tvář, posměšně a drze odsekla: "Ó, hanebnice? Nevěděla bych proč, milosti; to by se muselo dříve dokázat!"

Paní se drzou její řečí zarazila, ruka jí sklesla, - na kterou s úšklebkem Sára se podívala, a jen tolik jí bylo možno ze sebe vypravit, aby hledala psa, a jestli se mu dost málo stalo, že tu chvíli musí z domu. - Po těch slovech jako bez sebe padla do sesle - lokaj běžel pro vodu. Sára ale lítala z pokoje do pokoje - ono jí tu nebylo o paní ani o psa, ale bylo jí tu o těch pět set zlatých stříbra na něho, pět set jeho penzí, a o to dobré živobytí a dobré výdělků v domě. - Avšak o psíku nebylo v celém zámku ani vidu. - Jako střela prolítla ta zpráva zámkem - kde kdo byl, hledal Jolínka, už na vzteklého psa nevzpomněli - jen "Joli!" znělo to ze všech úst, a hledali ho v křoví a v rybníčku, na zavřených půdách, v pecích a v almarách, poněvadž prý, jak stará klíčnice povídala, když chce čert člověka pokoušet, věc někdy přeschová, že by jí ani Pánbůh nenašel.

Co v zámku všecko zvrub na vrub obraceli, běžel Kalina písař s ručnicí okolo vrátnice po silnici dolů, okolo sadů a slyšel již také z louky křik: "Vzteklý pes! Zabte ho! - K městu utíká!" - Kalina chtěl se dát za ním k městu, vtom ale volá a kývá na něho Sýkora od své boudy, aby k němu šel. Držel svého špicla v náručí a Vojtěch stál u něho a také držel cosi.

"Počkejte, Sýkoro, hned přijdu, jen co bych ho sklál, ať se nestane neštěstí."

"I pane Kalino - jak přijde do města, Havel ho hned zastřelí - kopa raků - zastřelí, jen pojdte na slovíčko!" volal zase Sýkora; Kalina tedy šel k boudě - a Vojtěch pokročil proti němu a podával mu Jolínka.

"Kde se tu vzal?" s náramným podivením ptal se Kalina, a pověsiv si ručnici přes plece, vzal třesoucího se psíka do náručí.

"Poslal jsem ho k pánu s dílem a na cestě ho chytil - a teď bojí se ho nést do zámku," řekl Sýkora, ukazuje na Vojtěcha.

"Chlapče, pročpak jsi ho chytil a kde jsi ho chytil?"

"Vždyť já bych se ho, pane Kalino, nebyl ani dotkl, ale bylo to tak: když jsem šel od pana správce, potkala mne panna Klárinka, éjdeš snad pro oběd, nejsou ještě dvě hodiny,' povídá mi, já ale hned jí pověděl, kde jsem byl. - éPojď se mnou, Vojtěchu, něco pro tebe mám,' řekla. Šel jsem s ní k paní klíčnici a tam mi dala pěknou novou košili."

"Copak tě Klárinka zná? - A jaké jsou to obědy?" ptal se Kalina zvědavě. Vojtěch se zamlčel, nevěděl, má-li to říci nebo ne, - ale Sýkora mínil, že je pan Kalina hodný člověk, že mu to může říci. Vojtěch tedy povídal, jak se s Klárkou seznal a že s ním dělí svoje jídlo od té doby. Kalinovi tvář

vyšším ruměncem se zbarvila a v pohnutí přitiskl Jolínka k srdci. "A co dále, kterak jsi chytl Joli!"

"Inu - tak mi Klárinka povídala, abych šel podzámeckou cestou, že tam nikdo v poledne nechodí, jinady že bych mohl někoho z panstva potkat nebo mamzel Sáru - a že by se mne darmo vyptávali, co jsem v zámku dělal. Vyvedla mne okolo panské kuchyně a ukázal mi cestu. - Šel jsem pod zámek, kde jsou v kole ty krásné lípy a sedátka, sedl jsem si jen minutečku, co bych se podíval na tu košili. - Ještě jsem ji nesložil, slyším zaštěknout, a jak jsem se ohlídl, stál nedaleko ode mne ten psíček milostpanin, štěkal a vrčel na mne. - Já se lekl, jako by do mne střelil, myslil jsem, že jde už za ním ten zlý lokaj nebo ta suchá mamzel, co mne taky jednou s matkou ze zahrady vyhnala, když jsme na milostpani chtěli počkat. - Sebral jsem se a chci utéct, ale psísko mne chytl za kalhoty. Já na něj, pěkně, hladím ho, ale on vrčel a očima svítil. - Žádný nešel za ním, a neměl obojek; jak ho tu vidíte. - Nevěděl jsem, co mám dělat, bál jsem se utéct, aby mi neroztrhl kalhoty, a bál jsem se, aby někdo nepřišel. - A tu přišel po cestě, kudy jsem já šel, ten vzteklý pes; já nevěděl, že je to vzteklý pes, zůstal jsem stát, ale ten psíček přestal vrčet a začal se ke mně krčit, a tu mi to napadlo, protože nesl hlavu sehnutou, jazyk vyplazený měl a ohon pod sebou stáhnutý. - Popadl jsem psíčka a uhnul jsem stranou - a on okolo nás. - Nevěděl jsem, co mám dělat, psíčka jsem se bál pustit samotného, a do zámku jsem se také bál s ním jít, a tu už křičeli évzteklý pes, vzteklý pes!" - Tak jsem utekl s ním k pantátovi. - Věřte mně, pane Kalino, kdybych ho byl nechytal a se neschoval, že by ho byl pokousal."

"To já rád věřím - divno je mi ale, že pes sám po zahradě běhal."

- Kalinovi napadlo, že by si nyní mohl nejlépe získat přízeň paninu, kdyby řekl, že on psa ochránil, vždyť chlapec mu ho sám dával; ale to byla jen okamžitá myšlénka. Kalina hodil hlavou a dal jí výhost. "Pojď, chlapče, se mnou, doneseme psíka k paní, budou ho nad již hledat. Neboj se, zajisté že dostaneš odměnu. Já sám vše povím, jak se stalo." - Sýkora ho také pobídl a Vojtěch šel. - Vtom zazněla střelná rána z městské strany.

"Co jsem řekl? Už je po něm. To si Havel houkl - kopa raků, to je dobrý střelec!" řekl Sýkora. - Kalina šel tedy s Vojtěchem do zámku. - Tam panoval pravý zmatek a pánové běhali po zahradě hledat panina miláčka; jediný milostpán nehledal, ale byl v pokoji u paní a těšil ji.

"Ať žádá co chce, kdo mi ho přinese, všechno mu udělám!" zvolala naříkajíc, - a tu otevřel lokaj dvěře a oznamoval: "Písař Kalina nese musje Joli!" - Jen tak zhola ho nechtěl jmenovat, a proto mu dal titul, jaký mu někdy paní a mamzel dávaly. - Pán se tomu zasmál, a rozradován, že nebude nalezený Jolínek třeba celé jmění stát, řekl: "Drž i písaři slovo, paní!"

Kalina vešel a Vojtěch s ním a někteří z hostů, aby slyšeli, co se dělo, neboť měli z celé té komedie veliké vyražení.

"Joli, můj Joli!" vykřikla paní, rozevírajíc náruč. Psík slyše její hlas, chtěl z náruči písařovy vyskočit, ten ale pamětliv, jaké následky takové skočení pro něho mělo, nepustil ho, ale opatrně do klína paní ho položil.

"Kde jste ho našel, Kalino?" ptal se milostpán.

"Já ho nenašel, milostpane, tuten chlapec mi ho dal, poněvadž se bál a styděl do zámku vejít," odpověděl Kalina a vypravoval dále, jak Vojtěch, jda skrze zahradu a odpočívaje si u líp pod zámek, s psíkem se sešel a jak ho od neštěstí uchránil, nezmíniv se o Klárince ani slovem.

"Čí je ten chlapec?" ptal se milostpán.

"Je sirotek; matka jeho byla první, co umřela na cholera před čtrnácti dny, a Sýkora krejčí vzal si ho za vlastního. Má sám pět dětí a je chudý, ale dobrý člověk."

"Bláznovství, mít pět dětí a vzít si ještě jedno, když je chudý!"

řekl jeden z pánů francouzsky, - Kalina tomu ale rozuměl.

Pan Skočdopole přistoupil k chlapci, vzal ho za bradu, a dívaje se zalíbením na jeho pěknou uzarděnou tvář, pravil německy: "Pěkný hoch!"

"To by byl krásný exemplár grómal. Kdybych věděl, že ke mně půjde, vzal bych ho hned k sobě. Jednoho takového kluka mám, je ale veliký nezbeda," ozval se hrabě Rosignol.

To bylo dobré pokynutí pro paní. Chtěla chlapce odbýt nějakou odměnou, ale tak myslela, že skvěleji svoji vděčnost ukáže.

"Copak musíš dělat u tvých pěstounů?" ptala se pojednou paní.

"Pantáta mne posílá do školy; mimo školu pomáhám hlídat, česám třešně, a co mi kážou," odpověděl chlapec, nevěda, kam oči studem podít.

"Já myslím, že se nebudou tvoji pěstounové hněvat, ani ty, kdybych si tě vzala do zámku," řekla paní.

"Až co řekne pantáta," mínil chlapec prostosrdečně.

"Zeptej se ho tedy a zítra sem přijď. Vám, pane Kalino, zatím děkuju," řekla paní, dávajíc tím znamení, že je propouští. Kalina jí políbil ruku, poklonil se společnosti a odešel s Vojtěchem, nevěda, smí-li si paninou přívětivost na dobré vykládat čili nic.

Po odchodu jejich poručila hned paní, aby Jolínka vykoupali a prášek mu dali, sama pak také jeden vzala na tu velikou alterací2.

Událost tato měla velikých následků. - Druhého dne poslal si pán pro správce. - Nejdříve mu řekl, že si paní přeje, aby celý park kolkolem se ohradil, aby budoucně nemusela starost mít o svého mazánka. "Nechte tedy dříví navozit, zjednejte dělníky, aby co možná nejdříve byl kolem celého parku týčkový plot. Osekané tříšky ať si odnese chudý lid, rozumíte. Pak mi řekl doktor, že je velká bída lidem; zásob obilí je dost, dejte tedy namlít obilí, žita i pšenice a podělte dle uznání, kdo to opravdu potřebuje; můžete i hrachu přidat. Já vím, že jste člověk hodný; žádného rámusu nenadělejte, ať si to každý v tichosti sní. Na krejčího Sýkoru nezapomeňte. - A ten list dejte Kalinovi."

Správce byl jako u vidění, nevěděl, co to do pána vlezlo; ačkoliv věděl, že má dobré srdce, že je lepší než paní, přece se nikdy o chudý lid nestaral, mají-li co jíst nebo ne, a tu najednou taková velikomyslnost. - Netušil správce, že se pán v duchu před chudým krejčím cítil zahanben a že chtěl také poněkud povinnosti své zadost učinit. Paní též podobný měla úmysl, když jí tenkrát doktor o bídě chudého lidu vypravoval, ale zapomněla zase v radovánkách na vše. List, co pán správci dal, obsahoval povolání Kaliny za pojezdného. Kalina se ovšem těšil z toho, přece ale prohodil, že to

trpké, když ne tak pro svoje přičinění, jako skrze protekci psíka službu dostal.

"Člověče, ať přivedl kdo přivedl koně, buďte rád, že ho máte v stáji, je to přece lépe než hejno vrabců na střeše," řekl mu správce a Kalina uznával, že má starý pán pravdu, ustrojil se do černého fraku a šel se vrchnosti poděkovat. Pak šel přímo k paní klíčnici, aby nabyl jistoty, smí-li se úplně ze svého štěstí těšit čili nic. - Když asi za hodinu domů se vracel, zdál se mu svět krásnější a byl by lidi na potkání líbal - také Klárka celý den po zámku jen plynula, oko jí zářilo a okolo úst pohrával jí blažený úsměv, stará klíčnice pustila se ale ten den několikrát zničehonic do pláče. - Když se rozneslo, že je Kalina panem pojezdým, tušili lidé, která postoupí na paní pojezdnou, - ale ti, jichž se to týkalo, nezmínili se nikomu, schovávali tajemství svoje až na pravý čas, tak tomu Klárka chtěla.

Druhého dne Sýkora s Vojtěchem do zámku přišel a byli k paní dovedeni. Ještě jednou si paní chlapce prohlídla, vyptala se Sýkory na všechny jeho okolnosti, a je-li zdrav.

"Inu milosti, je slabý, ale to jinak není, když neměl pořádnou stravu, - ale již nyní se trochu sebral - a dále doufám v Pánaboha, že bude z něho chlapík," odpověděl krejčí, dívaje se se zalíbením na svého chovance, dáváje si pozor na řeč, neboť ho manželka doma napomenula, aby před milostpaní nevykládal "raky".

Paní ze Springenfeldu byla spokojena a oznámila krejčímu, že si Vojtěcha vezme do zámku; myslila, že budou nesmírně potěšeni tím; ale jeden ani druhý se neradoval. Sýkora si Vojtěcha zamiloval, a Vojtěch měl Sýkorovic rád více než kohokoliv jiného. Krejčí ale myslil, že ho paní nechá učit, že si ho chce vzít jako svého, a proto utlačil pohnutí svoje, děkoval paní za její dobrotu a chlapci přál, že se mu takového štěstí dostalo. - Vojtěch ale nemohl se udržet pláče, raději byl by zase odešel se Sýkorou domů. Strast a bída naučily ho ale před časem rozumu, a protože uměl povážít, že by nehodné bylo zůstatí chudému krejčímu břemenem, když se o něho starat chtějí lidé bohatí.

Pan Skočdopole nechtěl, aby dělala paní z chlapce opici, ale ona se ani dočkat nemohla mít malého gróma v livraji, jakou jí jeden ze známých schválil. - Sýkora ji dostal k ušití a musel spěchat.

- Když chlapce oblékli, pustil se do pláče a styděl se před kým ukázat v bílých punčoškách, při nichž lýtka vycpaná měl, ve fráčku premovaném a kalhotách krátkých aksamitových. - Zdálo se mu, že není Vojtěch Karáskovic, neuměl se v tom ani zatočit, ani chodit. Ba ani ty vlasy, zdálo se mu, že nejsou ty samé, co matka tak ráda hladívala; přistřihli mu je, a ještě mu dali jméno Albert.

Sýkora si také myslil, že to bude jinaké s chlapcem, nelíbilo se mu to, ale mlčel - co měl říci proti vrchnosti. Chlapci domlouval, aby byl poslušen, věren, mlčenliv, by nedošel v ničem hanby. "Kdyby se ti však jednou přece jen lépe líbilo učit se něčemu jinému a neměl bys nikoho, kdo by se tě ujal, přijď ke mně, kopa raků, já ti zůstanu otcem!" řekl mu a chlapec s pláčem všecko slíbil.

Také doktorovi nebylo vhod, když slyšel o chlapcovu zaopatření; takového on si proň nepřál, ale také to prozatím nechal za řadrama, až se příhodná chvíle k řeči našla.

Vojtěch dostal na starost Jolínka, milostpaní sama mu všecko nařídila, jak a co s ním dělat; a poněvadž psík k němu hned přilnul, byl mu vykázan pokojík, by i v noci spolu být mohli.

Mimo tu práci stál při tabuli za paninou seslí; když chtěla někde v zahradě pracovat, nesl za ní skříňku neb košík s prací; když si zamanca jít do kostela, měl za ní nést modlitební knihu; zkrátka měl na starosti všechny ty drobné poslužky, ku kterým takové malé pážátko čipernější a obratnější bývá než velcí. Vojtěch také byl velmi poslušen všeho, co se mu řeklo, i čiperný; ale byl by v svém obyčejném šatu a při svém domácím jméně čipernějším i obratnějším býval. Jeho nemotorný poněkud pohyb v nezvyklém šatu zdál se však právě pánům velice komický, takže ho paní proto nelála, ba těšila se již, jaké furore svým malým pážetem dělat bude v hlavním městě!

A co Sára, kterakpak to nesla, že jí vzat byl mazánek její? - Nikomu nepověděla, kterak jí to hněte, dělala spíše přede všemi mimo paní, jako by jí bylo velké břemeno tím odpadlo. - Kdyby jí byla ta služba velkého užitku nepřinášela a většího ještě neslibovala, nebyla by se podvolila, ale o to jí tu šlo, a proto se také paní podvolila a toto pokárání její snesla. Paní zase myslíc, že má v ní nenahraditelný poklad výborné komorné, přemohla svůj hněv, prominula jí nedohlednost na zamilovaného Jolínka, a když ho chlapec dostal na starost, pravila jí, že to dělá proto, aby měl Jolínek více vyrazení, an prý chlapec s ním může celý den hrát, k čemuž mamzel Sára přece dost času nemá. - Mamzel Sára pravila na to, že se jí bude sice stýskat po Jolínkovi, ale že ona si ten trest zasloužila, že musí tedy být spokojena. - Přiznala se také milostpaní po několika dnech při frizírování, neboť to obyčejně paní sebrané klepy a noviny vypravovala, že se ráda baví s komorníkem Jacquem, že by on jediný muž byl, kterého by mohla milovat, - poněvadž je velice slušný, vzdělaný člověk, pravou okrasou prý domu, kde slouží.

Vypravovala, že byl i u dvoru císařského, ale že princ, jeho pán, umřel, a tu že si ho vzal baron, který byl princův společník. U toho že se mu také velmi dobře vede, že má celý dům pod mocí a že by ho baron od sebe nedal za velké peníze. "Takové vlastnosti a takový vkus ve všem kdyby měl náš Franc neb Josef, přála bych vaší milosti; ale není divu, Jacques byl u dvoru."

"A což by vskutku nechtěl od barona vystoupit?" ptala se paní. - Sára věděla dobře, jak mluvit.

"Jen pod jednou výminkou, myslím, že by to učinil. On má i tu dobrou vlastnost, že je pánu svému velmi oddán, ale ovšem najdou se lidé, ku kterým se cítí člověk ještě více nakloněný. - Hraběnka ho také chtěla, a již tenkrát slyšela jsem jeho chválu, aniž jsem ho znala, on mě, - ale on k ní nešel. - Povádal mi ale nyní, kdyby mne byl již tehdy znal, že by to byl kvůli mně udělal. - Člověk ovšem nesmí všecko věřit těm mužským, ale myslím, že jemu věřit mohu."

"Domníváš se tedy, že by kvůli tobě i do našeho domu šel?"

"Vaše milost ovšem na to nemyslí vzít ho; neboť Josef je hodný a Franc - ach toho od pána nikdo nedostane; to nejednou řekl, že ho s pánem nikdo nerozloučí, kdyby se na hlavu postavili všichni, - ale domnívám se, že kdyby k tomu přijít mělo, abych od Jacqua něco žádala, kvůli mně by mnoho udělal, neboť to on ví, že bych já vaši milost těžko opustila!"

"Jak pozoruju, chce tě odloudit?" usmála se paní.

Sára sklopila oči, jako by se styděla, upejpala se trochu a pak zašeptala: "Rád by, abych si ho vzala!"

Ještě ten samý den pozoroval pan Jacques, že si ho při setkání paní ze Springenfeldu pátravě prohlídla; její lokaj Josef dostal několikrát zbytečné huby, a pan Skočdopole slyšel ten den od své paní, co ještě nikdy, že má proti jeho komorníku Francovi jakousi antipatii a že je velice neohrabaný chlap!

"Milá Kateřino!"

"Já nevím," skočila mu paní do řeči, "že si nemůžeš odvyknout říkat mi Kateřino, - to je tak sprosté."

"To se mejlíš, paní," tak musel pan Skočdopole manželku svoji ctít před lidmi, "mezi panstvem způsob vyslovit plné jméno, ať je již pěkné neb nepěkné. Vždyť víš, císařovny Alžběta - Kateřina -, kdožpak jim říká Bětuška, Lízinka, Katynka, Katrin nebo Caton či Catot, jak se tobě líbí. - Kdybych říkal po prostu, řekl bych Kačenka, Kačička. - Já ti ale v společnosti neřeknu tak ani tak; ale mezi čtyřma očima jmenuju tě rád tak jako kdy jindy!"

"Co jindy bývalo, není nyní, musíme nyní tak se chovat, aby nebylo na posměch našemu stavu."

"Paní, ty víš, že mezi námi tak ujednáno, každý dle svého svědomí ať jedná; já nechávám tobě úplnou svobodu, ty nech ji mně. Já se vyrážím dle své chuti, ty též tak děláš. - V ničem ti nepřekážím, vyhovím všem tvým žádostem, abys neměla nač si naříkat, ale nemíchej se do záležitostí mých. Můj Franc je mi zcela vhod tak jak je, já si ho jinak nepřēju. Je starý služebník, sloužil nám již dříve, jak víš, a poněvadž jsi nikdy antipatii proti němu neměla, myslím, že i ta dnešní přejde. Po obědě, doufám, že budeš zase při dobré chuti," ušklebil se pan Skočdopole. Paní ale uražená se obrátila a odešla, vědouc, že by škodné bylo, kdyby dále mluvila. Ale proto od plánu svého neupustila, již proto ne, aby nemyslil hloupý komorník, že by nikdo nad ním nezvítězil.

Vojtěch se s Jolim záhy spřátelil; byl ještě dětinský, rád si hrál a psík též, a proto se měli rádi. - Všecko mu tak udělal, jak to paní poručila, nikdy mu ani dost málo neujmul, ač si vždy myslil, když mu jíst dávala, když ho na lůžko kladl a všechny výlohy, co se kvůli němu děly, pozoroval: "Bože, kdyby to byla měla moje maminka, Jozífek! - Nebyli by snad umřeli!" a tu mu vždy bylo do pláče. - On sám se měl také dobře, a na jeho prosbu, jestli by, co nesní, směl dát dětem Sýkorovým neb jiným chudým, mu to bylo od paní dovoleno; z toho měl velkou radost. - Paní s ním nemluvila mimo rozkaz, pán byl vlídný naň, ale málo aby s ním mluvil; jinší měli z něho buď smích, buď si ho nevšimli, jak páni, tak služebníci; mamzel Sára byla k němu plna úlisnosti a útrpnosti, ale on se jí bal, a nic s ní nemluvil. Jediná Klárka a matka její byly mu v tom domě anjelé, ty ho jmenovaly poctivým jménem Vojtěchu, a když Klárinka se na něj podívala, vždy se mu srdce otřásl; viděl matčino modré oko. S Kalinou také mluvil u paní klíčnice, neboť nebyl ještě na svém dvoře a měl tam jít teprv v jeseni. Nejraději byl ale, když směl večer na chvílku odběhnout k Sýkorovic; to byl jeho domov. Děti ho vždy s radostí vítaly; musel jim vypravovat, jak se má, Aninka nejmenší ohledávala mu lesklé knoflíky u fráčku, matka ptávala se ho, jaké nahoře hospodářství, a otec napomínal ho, aby se jen dobře choval. - Když ho městští lidé viděli, zvláště z první třídy, říkali: "Vidíme žebrotina, jaké to má štěstí!"

Doktor také často chodíval do zámku, a když se Vojtěch s ním setkal, vždy se ho ptal, jak se má, je-li zdrav, napomenul ho, aby zůstal hodným, a pohladil ho po hlavě. Vojtěch stával se co den hezčí, zdravější a silnější; žlutá barva choroby zcela z tváří zmizela; jinak ale zůstal ten samý dobrý, hodný chlapec, nevšimal si řečí, aniž co se okolo něho děje, aniž to uměl posoudit, - a když nepotřebovala paní ani jeho, ani psíka, šli spolu do pokoje, a tu Vojtěch Jolínkovi rád vypravoval, co někdy Jozífkovi, dokládaje vždy: "Jo holečku, copak ty víš, ty se máš dobře jako pán, ty nic nevíš," a psík na něho moudré oči obracel a poslouchal ho jako někdy nerozumný bratříček.

(VII) Byli již asi tři týdnové, co Vojtěch v zámku byl. Městské paničky ještě nevařily zeleniny, nejedly ovoce a vykuřovaly, ale chudí již přestávali mřít na cholera. Nevařili si již přívar z lebedy, ale z hrachu a z mouky, a chválili přitom vrchnost, že má přece jen dobré svědomí, pan správce také. Když tesaři dřeva osekávat začali, dal jim správce vědět. Sběhlo se hned mnoho lidí, i bohatí měšťané přišli, chtěli třísky koupit, jeden druhého chtěl přeplácet, chtěli i správce podmazat; ale když jim správce vyložil, že to nejde, že to patří jen chudým lidem, tu se rozešli, v duchu si říkajíce, že tu spřež kazí, že jí dopomáhá k lenosti a hrdosti a že budou vidět, jak se jim za to odslouží.

- Mnozí i ze zámožnějších poslali služky s nůsemi pro třísky, chtějíce pana správce ošidit; ale ten byl stará liška a nedal se; ani když mouku rozdával, nenechal se ošidit, jak se to děje, aby z protekcí dával tomu, koho mu pan starosta neb radní páni doporučili; on šel sám se přesvědčit nebo Kalínu poslal. V tom ohledu měl dobré svědomí, a proto se dostala pomoc, kde jí třeba bylo. Kdyby byl pan správce chtěl, mohl si co vrchnostenský almužník hezkých pár grošů vydělat, a pak u některých lidí získat si dobrého oka. - Jeden pán - ano, byl pán a počítal se mezi první třídu, byl něčím při rathúze - nadal správci bláznů a vypočítal na groš, mnoho-li z toho mohl mít užitku pro svoji kapsu. - Ten pán věděl ze vlastní zkušenosti, jak to chodí; on byl vykonávatel podobných milosrdných skutků; u něho se také vařila polívka - rumfordská prý -, jíž se chudý lid poděloval. - Ta rumfordská polívka byla také na tři třídy rozdělena. V menším hrnci byla hustá, silná, mnoho masa, mnoho rejže - ve větším hrnci také dost dobrá - v kotle odpadky, trhané krupky a tak ledacos, a když pán v poledne přišel a zkoušel polívku v kotle, říkal své ženě: "Dost dobrá pro tu lůzu - načpak potřebujou silnou; darmo by si zkazili žaludky," a ženám, které přišly pro polívku, vylál, jestli přinesly větší hrnky než žejdlíkové: "Přijdete s takovými džberky; copak myslíte, že toho vaříme po vědrách? Taková silná polívka jako malvaz; té zahřeje lžička více než jiné plný talíř, a vy jí dostáváte žejdlík." Když chudé ženy odešly se svými porcemi, přišly děti rozličného stáří, malé velké, chlapci i děvčata s hrnkami, a ti říkali tomu pánovi a jeho ženě "pane kmotříčku" aneb "strejčínku" a "tetičko", a těm se dávalo z většího hrnku, z té lepší polívky. - Konečně když bylo vše poděleno, zbyl hrnek té nejsilnější polívky, toho malvazu, a pán se svou rodinou k ní zasedli, chválili si ji, a bylo každý den maso i nějaký přívar, co od té rumfordské odpadlo.

Ale staré přísloví: "Když nemůžeš kovat, nedýmej!" - a proto nechme podzámčí a jděme do zámku.

Tam se jedlo, pilo, spalo, hrálo a zpívalo, a to jmenovali "rozkošně žít!" Když se ozývala podvečer hudba v parku, když se okna zámku osvitily, povídali si ti bláhové lidičky dole na valech: "Bože ti tam nahoře mají nebe!" Co se vše nezdá být člověku na světě nebem!

Byl parný letní den. Panstvo bavilo se v letohrádku asi hodinu od zámku vzdáleném; v březovém háji byl rozbitý stan, kde se po třetí hodině obědvat

mělo, a večer chtěla společnost po řece na loďkách domů se vrátit. Pro dámy byly zvláštní gondoly dvě, ale byly tam i kočáry, kdyby se jim znechtělo na vodě jeti. Domácí mužské služebnictvo i několik cizích sluhů bylo tam k posluze; ale Jacques u pana barona zůstal v zámku a panin lokaj Josef a ženské byly též doma. Mamzel Sára těšila se již na ten den, že bude sama; aby ji nikdo podvečerní chvíli nekazil, řekla ostatním, že jí není dobře, a zůstala po obědě, jenž se držel ke čtvrté hodině, ve svém pokoji. Klárinka šla po odbyté práci k matce a Vojtěch se svým svěřencem k ní se přidružil, neboť se paní o psíka bála a s sebou ho nevzala. Ticho bylo v zámku, jakby vymřelo. - Podívejme se, jak se mamzel Sára vynachází. Mamzel Sára měla velmi pěkný pokoj pro sebe, zrovna nad paniným, v kterém se odívala. V jednom rohu pokoje bylo vidět žlutý knoflík, na ten když se zatlačilo, otevřely se ve zdi dvířka, skrze něž se šlo točenými schodami nahoru do Sářina pokoje, kde ve zdi též takové jednoduché dvéře byly. - Když paní ve své ložnici zatáhla skvostnou rukověť zvonce, ozval se nahoře v Sářině pokoji zrovna u jejího měkkého, bílými záclonami zastřeného lože stříbrný zvoneček a Sára v okamžení sběhla dolů.

- Mamzel Sára měla mnohem pěknější a krásněji zřízený pokoj než Klárka, ale u Klárky se i ten jednoduchý nábytek leskl, což u Sáry nebývalo. - Když Sára do svého pokoje vešla, zamkla za sebou a pustila se do pořádání, zastrkajíc kde co nehezkého. Konečně také z jedné strany lože záclonu jako mhu dolů spustila, na druhé straně ji založila, tak aby na lože vidět bylo. - Když se všim hotova byla, pokryla stůl před divanem, otevřela prádelník, a vyndavši z jedné příhrady vína, na talířích přichystané lahůdky a pečivo, z druhé dva šálky a čajovní stroj se všim příslušenstvím, vše na stůl vkusně spořádala; doprostřed pak postavila dvouramenný svícen, v němž dvě svíce zadělány byly.

Přehlídnouc vše byla spokojena. Pak záclony u otevřeného okna spustivši, rozsvítila na stolku nedaleko lože lampu, pokryla růžovým skleněným poklopem a u zrcadla na toaletním stolku z každé strany jednu svíci, nato hotovila se k oblékání. Nejdříve shodila ze sebe hnědý hedbávný šat, přehodila přes se bílý pláštík - a sednouc k strojnímu stolku, vlasy černé, jediné co vskutku krásné měla, si pořádala. Upletla třipramenové vrkoče a v týle si je sepjala stříbrnými jehlicemi a la grecque, vědouc, že při této jednoduché, ale krásné frizúře bohatost svých vlasů nejvíce ukáže. Učesána jsouc, rozevřela několik nádobek, v nichž bylo líčení. V jedné byla tuš, do té namočila štětičku, načernala si obočí, do druhé, v níž bylo drahé růžové líčidlo, smočila chumel nepředané bavlny a líce si natřela - a v třetí byl pudr bílý, ten si naprášila labutím chmýřem po tváři, čele, hrdle i rukou, a pak pozorujíc, že to na černé její pleti příliš vidět, odprášila si ho čistým chmýřem. Pak vybrala z mnoha láhviček jednu, na níž byl nápis "Eau de mille fleurs", polila si ňádra, a z mnoha voňavých mýdel vyberouc nejvonnější mandlové, šla si k jinému stolku, v němž porcelánové umývadlo zaděláno bylo, ruce umýt. Umyta jsouc, obula atlasové střevíce, stáhla si ještě víc šněrovačku okolo pasu, aby byla k přeštípnutí, pak na se oblékla lehké hedbávné šaty světlé barvy. Na hrdlo uvázala černou aksamitku, na níž visel zlatý šperk, na prsa připjala si drahou jehlici, na stranu k boku pověsila zlaté hodinky, na ruce navlékla zlaté náramky a ušité z pentlí ještě k tomu, na prsty mnoho prstenů. Pak uvázala před sebe zástěrku z těžké hedbávné látky, otočila se několikrát v zrcadle, a jsouc sama sebou velice spokojena, přikryla láhvičky, mýdly i všecko to náčiní bílou záclonkou, rozžehla lípovou dračku o hořící svíce, a rozsvítíc ní svíčky na stole, ty u zrcadla zhasla. A když všecko ještě jednou přehlídl, jestli by nikde čeho nechybělo, vzala do ruky román, sedla na divan a čekala. Netrvalo to dlouho a na dvéře třikrát zpolehounka se zaklepalo; Sára nevstala, ale usmála se radostně, - ještě třikrát se zaklepalo - ale to byla již Sára u dvěří, závorky rychle odšoupla a do dvěří vešel v černém fraku Jacques; Sára pak zase závorku zastrčila a klíč otočila.

"Ach!" zvolal Jacques překvapen, dívaje se nejdříve na stůl, pak na Sáru, "jak delikát!"

"Kterak ne, když čekám tak milého hosta," usmála se Sára a černé pichlavé její očka zamilovaně se na něho obrátily. On si toho hrubě nevšimnul, sedl na divan a Sára zapálila líh pod samovarem a postavila si k příručí skříňku s čajem, pomalovanou čínskými panáky. Pozvala si pana Jacquesa na čaj, poněvadž jí jednou se zmínil, že ho rád pije, když je dobrý.

"Spravedlivý čínský, karavanský," řekl Jacques, prohlížeje skříňku, "eh bien, jamajský rum, sardíny, vestfálská uzená kýta, spravedlivé šampaňské, bon, mamzel, to všecko rád, o ty sladkosti však nestojím, ty přenechám vám. Ale musíte, jak vidím, dobrou známost mít s kuchařem, že to vše máte?"

"Ach, to je mrzout starý, s ním není řeči, to si musí člověk na jiný způsob dobýt. Však vy, pane Jacques, to víte jak."

"Hm, jak bych nevěděl? Kdopak by čekal vždy s jídlem, až se zvoní k stolu, a pak jedl, co se uráčí kuchaři nám dát; takové věci já vždy mám ve skříni pohotově, abych jedl, kdy se mi zlíbí a co mi chutná. Ale řekla jste, mamzel, prve, že vám není dobře, nechtěla jste ani jíst, jakpak jestli sem nyní někdo vstoupí?"

"Nestarejte se, na vše jsem pomyslila, a když není stará doma, jsem jistá, že nás nikdo vytrhovat nebude, a také nesmí. Řekla jsem, že mi není dobře, a nikomu neotevřu. Neviděl vás nikdo ke mně jít?"

"Ne; řekl jsem ostatním, že jdu do městečka, a když se vše rozešlo, vešel jsem skrze hlavní síň."

"Ani Klárku jste neviděl, ani Josefa, ani toho kluka malého? Ten diblík chodí tak tiše po pokojích a člověk ho vidí brzy tu, brzy onde sedět, aniž by se nadál. No však se ho záhy budem hledět zprostit! A ta (mínila Klárku) a stará její matka mají oči všude, a mne by utopily na lžíčce vody, kdybych se jim dala."

"Nu, těšte se tedy, že tomu bude brzy konec, ale škoda je jí k tomu hrubiánu písáři, chlap je to, ani člověka nepozdraví."

Klárka je hezké děvče."

"Hm," prohodila Sára, "krása její dlouho nepotrvá, a není zdráva."

On je sprosták, neví, jak se chovat, ale ona ho vytrestá. Já jemu i jí toho štěstí přeju!" zasmála se Sára, ale jak se říká, byl to smích z plic, a Jacques dobře pozoroval utajený její hněv a závist. "Pro vás by to ovšem štěstím nebylo, vy jste k něčemu lepšímu stvořená než být paní pojezdnu," chlácholil ji Jacques, a vezma si z talíře kus pečiva a ukousnuv, pokračoval: "Klára zdá se mi také hloupá, mnoho si zakládá na sobě. Mému baronu se líbí; chtěl s ní již několikrát promluvit, ale ona ho tak hrdě odbývá, jako by nějaký pacholek byl. Žádný takt nemá. Já myslím, že bude mít ještě někoho jiného za lubem než toho hloupého písáka. Což váš starý?"

"Kdožpak ví," uchytila se Sára té myšlénky, "já nerada pomlouvám, ale zdá se, že něco v tom vězí. Ona je tichá voda, ale ty břehy berou. Já jsem již také o tom přemýšlela, a jestli není jedno pravda, bude druhé."

"Co myslíte?"

"No vám to mohu svěřit. Já myslím, že bude Klára starého dcera.

Stará klíčnice sloužila v domě, když naši ještě panstvem nebyli; starý prý si vždy přál děti, to víte, jak ti sprostáci na to drží, a když je neměli, hleděl si prý jiných rozkoší, ačkoliv k staré vždy velmi hezky se chová. Klíčnice nemusela bývat právě nehezká, nu, a kdopak ví. Klára byla vždy na venku chovaná, dala ji učit; kde by to byla mohla matka vysloužit. Ona ovšem vždy vzpomíná na nebožtíka muže, ale kdo ví, který to byl. A proč by staří na klíčnici tak drželi? A naše stará, ač nemá Kláru tak ráda jako mne, přece jí ještě ani jednou hrubě nenadala, a starý dokonce na ni drží, a kdyby jeho nebylo, zajisté by Kalina pojezdným se nebyl stal!"

"Nechci se přít, že by to nemohlo být, jak vy myslíte, ale myslím, že to bude spíš takové, jak povídám já."

"Nepozoroval jste žádnou podobnost mezi nimi?"

"Nevšiml jsem si, to vím ale, že mají oba nos mezi očima."

"Vy jste čtverák; no, Klára je ale ovšem více k matce podobná,"

řekla Sára, a že se začala voda hřát, nasypala ze skříně do dlaně čaje, vzala ho hezké přehrští, hodina do sklenice, nalila naň studené vody a nechala chvíli stát, pak hodně proprala. Propraný pak dala do čajovníku porcelánového.

"Pročpak čaj propíráte dříve?" ptal se Jacques.

"Tím se ujme listu ta první přihořklá chuť, kterou mívá, a je tím lahodnější i mívá také jasnější barvu. Tak mne to učil jeden Rus, který k hraběnce chodil."

"Znal jsem ho - starý vousáč, ale vaše hraběnka mu přála, alespoň se tak povídalo, to ale jisto, že se tenkrát v domě u vás pilo celý den čaje. Vůbec jste to měli krásné hospodářství v tom domě - už má sekvestoral."

"Bylo náramně dluhů, a nebylo divu, když oba rozhazovali; ale proto my přece živi byli jako psi. Byla jsem ráda, že jsem dostala to místo zde, tak dobře se málokterá má v knížecím domě, a já jsem si již hezkých pár set zachovala, a bohdá ještě zachovám."

Voda vřela, Sára nalila na čaj, pak sedla na divan vedle Jacquesa, dala si do šálku cukr a čekala.

"Divím se, že ta příhoda s psem neměla žádných zlých následků, já se o vás bál," řekl Jacques, dobře si všimna, co Sára prohodila o uspořených penězích.

"Lekla jsem se zprvu; žádný rád o dobré živobytí nepřijde, ale když jsem viděla, že je zle, byla jsem na vše odhodlaná a chtěla k svému prospěchu všeho použít, zlého i dobrého. Já se tak snadno z brku vyrazitl nedám."

"Povídali, že byla vaše stará náramně rozdurděná," ozval se zase komorník, bera si druhý kus pečiva.

"Čepejřila se dost a jako zlá saň na mne vylítla, ale myslím, že jí pojednou napadlo, kdybych já také začala, že by hůř bylo, - a umkla, jak by jí žíly zaťal. Já jí druhý den dala dobré slovo, myslila jsem, že to

bude lepší, znám ji, a dělala jsem to také skrze vás. Bylo dobře. Vzala ovšem toho kluka žebráckého k psíkovi, co mne mrzí, ale není se co bát, toho snadno vystrnadím, až mi bude překážet, a stojím za to, že s námi do města nepojede, ačkoliv se stará těší, že s ním bude dělat fuky².

To jí zase nasadil pan Rosignol."

"Však si to s naším baronem povídali, jaká hloupá husa je vaše stará."

"Ale to se jim přece líbí, že je krmíme a že jim půjčujeme peníze, pan Rosignol nemá beztoho nic svého než tělo a duši, a váš baron, myslím, že také vysoko skákat nemůže. Až budete u nás, pane Jacques, můžete se všem vysmát. Ono je konečně přece lepší být u takových, jako jsou naši, u nich přece našinec více platí než u vyššího panstva, tu musíme držet jazyk za zuby a nesmíme se opovážit nimi vládnout. Ale u takových, jako je naše stará, - u bývalých kupcových - to chodí, ti jsou rádi, když se mohou o někoho z panského domu otřít. Zde prosím čaj, rumem si poslužte, a líbo-li smetanové pěny, tamto je na místě," pravila Sára, podávajíc hostu šálek se zlatobarevným nápojem.

"Ach pah, pěna, to není pro muže, rum jen. Zdá se být dobrý, má příjemné aróma a též jako olej. Není to z Prahy od Halánků?"

"Ach prosím, copak myslíte z Prahy, to je vzácný, drahý, cizozemský; v našem domě se nesmí nic sprostého koupit. Vždyť vidíte, že má francouzský nápis."

"Pardon, mamzel, tenkrát jste se ošidila - hahaha," zasmál se Jacques, prohlížeje nápis na láhvi, "par honneur³, madame, - a tu to máte: Halánek a Betlémský plácek. Vždyť my ho tam také bereme, je dobrý a není tak nestydatě drahý jako jinde."

"Hm, to má paní vědět," zavrtěla Sára hlavou, "ona chce mít vždy všecko z ciziny, vzácné a drahé, a kdyby měla co laciného koupit, myslila by, že tím urážka se stane jejímú šlechtictví."

"Sacre dieu⁴, to je nesmysl - můj baron drží na kavalírskou čest, ale rád lacino koupí, nestydí se smlouvat, a rád se nají i zadarmo."

"Hraběnka dost peněz vyházela, ale přece bylo zle, když dlouhý počet kuchař přinesl nebo komorná, a nestyděla se poslat a přesvědčit se, jestli se to tak platilo. To se u nás neděje.

Kuchař napočítá, co chce, a já také dělám notné počty, a proč bychom nedělali, když to chce mít drahé. Dobře že vím, i kuchař není lepší, on se přede mnou vždy tají."

"Vy jste byla, mamzel, jen panskou u hraběnky, simple domestique⁵?"

"Ano," řekla Sára, nerozumíc francouzským prózám⁶ pana Jacquesa, který je od barona pochytil, "ale naše stará myslí, že jsem byla komornou, proto mne hned přijala, dobře mne platí, a proto mnoho na můj vkus drží. Uměla jsem si to zaonačit. A cožpak, kdo má zdravé oči a vtip, tomu strojení se záhy přiučí. Ať jí ustrojím tak nebo onak, přece ji bude každý do očí chválit, že je krásná; kdybych ji přistrojila jako harlekýna, budou ji chválit, - protože se mají u nás dobře. Myslím ale, že se mnou může být spokojena, kdyby mne nebylo, vyhlížela by o deset let starší."

"Vaše gusto je superbél, mamzel ve všem - já vás obdivuju!" řekl Jacques, srkaje s velikou chutí čaj a brzy uzenu, brzy zase máslem mazané žemle s sardinkami nakládané přikusuje. Přitom se chvílemi na Sáru zamilovaně podíval, více si však hleděl jídla.

Když tři šálky vysrkal a tvář mu zčervenala, obejmul Sáru okolo pasu, políbil ji, pak sáhl na talíř, kde byly cigára přichystány, ptal se, jsou-li havanské, že jiné nekouří, a když Sára přisvědčila, rozžehl si fidibusem², a když si jednou zabafal, teprv se k Sáře obrátil s otázkou: "Avec permission!³"

"I jen kuřte, já tyto cigára ráda cítím."

"Ale vaše stará, nebude se mrzet, když ucítí tabák ve vašem pokoji?"

"Ach, co by řekla, to je můj pokoj, vždyť u ní v pokoji také pánové kouří, dokonce hrabě Rosignol."

"A propos, ma chere, je hrabě opravdu vaší madame chevalier servant⁴?"

"Já nevím, co tím myslíte, že je jejím milovníkem, to já nejlépe vím. Vloni, jak jsme to byli v Itálii, byl s námi, ale chytře ji ošidil. V Meranu jsme ho trefili, a byl všecek zoufalý, že ho v noci okradli na jedné štací, a tak ji obalamutil, že mu všecko věřila a peníze mu dala, aby s námi dále cestoval, ba ještě byla ráda, myslila, že z lásky k ní cestuje. A jeho Jan mi povídal, jaké kousky tropí, že je dareba a že mu tu jde jen o peníze."

"Vždyť on má několik takových amoursů⁵."

"Však on i se mnou chtěl začít - jakkoli nejsem dáma," stydlivě sklopíc oči řekla pološeptem Sára, "ale já se chráním kavalírů, - člověk si zkazí život, a nic více. Nejlepší zůstat při svém stavu."

"Par dieu, mamzel, o tom mi nemluvte, já jsem hned jaloux⁶, a byl bych capable⁷ - mého rivala zabít."

"Toho se nikdy nebojte, za mou věrnost vám stojím. Jen kdybych směla na vaši tak doufat?" a Sára udělala ztrápenou tvář, a jak dalece šněrovačka dovolila, tak hluboce si vzdychla. - Pan Jacques ji ale k sobě přivinul řka: "Na to nemysli a věř na moji parolu, že jsem fidelní chlapík. Jen hleď, abych se dostal k vám co attaché de chambre⁸, a pak bude všecko dobře. Máš náději, že se to stane?"

"Již jsem se starou mluvila, řekla jsem jí, že jsi byl u dvora císařského, jaký jsi jonák a že by tě baron nepustil za veliké peníze, - to vím, že jí to nyní nedá ani pokoje - bude na to doléhat, až to provede. - France dá starý sotva pryč, ale ona si tě spíše vezme k sobě, a to mi je milejší. Starý je vždy po lovech a ty bys musel s ním a málo bych tě měla. - A on nedá s sebou vládnout jako ona a je sprosták, udělal prý to jen kvůli ní, že si koupil titul a panství, u něho by nebylo tak dobré místo a nezalíbil bys se mu tak snadno jako jí."

"Když má člověk esprit a kapacitu, zalíbí se snadno," ušklíbl se Jacques, "a jak je to s tou penzí s tím psem?" "Toho já jsem původem. Slyšela jsem jednou u hraběnky v domě o jedné dámě, která takový blázen byla, a naši jsem to pověděla, a ona hned jako opice je následovala. - Já přitom mám

nejlepší, a kdyby dnes umřela, dostanu psíka já i penzí, a postaráme se o to, aby ta mrcha měla dlouhý věk."

"Ale, ma chere, tvá paní vyhlíží jako pivoňka, ta ještě hned tak neumře, a to může pes stokrát dříve pojít a nemáš z plánu nic, aneb i ty můžeš dříve umřít."

"Kdyby posel, zaopatří se jiný, pro kterého to bude zase platit; ale nevěř, že je ona zdráva, ona má srdeční neduh, a v Praze mi řekl její lékař, když stonala, - že jednou bude hned pryč, aby se chránila všech afektů."

"Ach paprlap - to vás chtěl zastrašit, dělal si jen tak flauzel."

"Vždyť ona často stůně a není tak zdráva, jak se zdá, já bych s ní měnit nechtěla."

"A jak to chceš udělat s tím klukem?"

"Jen přenech vše mně, já se postarám o vše. Ale nyní si nalejem sklénku šampaňského. To alespoň bude spravedlivé, to zbylo od tabule, jak onehdy stará s hrabětem a baronem sami stolovali. - Poštěstilo se mi ho vzít. - Však kdo ví, kdy budem zase spolu, jestli baron brzy odjede, jak jsi pravil. Dnes se to poštěstilo."

Ach, až odjedete, budu tu osamotnělá po tobě vzdychat; ale snad stará také dlouho zde nezůstane a zatím to vyjednáám, abys přišel k nám." Sára postavivši poháry na šampaňské na stůl, vzala Jacquesa velmi něžně okolo krku.

"Ty jsi šarmantní!" řekl jí Jacques, obejmuv ji též. "Ale kolik je hodin, joli enfant?"

"Sedm minulo!" podívala se Sára na hodinky.

"No, to už dlouho nesmíme konverzírovat. - Ještě se napiju na tvoje zdraví - chvílku se pobavíme a pak ti dám bon soir - aby na nás nepřišli staří." S těmi slovy Jacques Sáru něžně od sebe odstrknuv, vzal láhev s vínem a v okamžení zátka s buchutím vylítla ke stropu a šampaňské šumilo v poháru, ale v okamžení tom ozval se také lehký šust přede dveřmi, které vedly dolů do panina pokoje, ale jeden ani druhý si toho nevšimli, zaměstnáni sami sebou.

(VIII) Co se za pár hodin všecko nezmění a co jsou ty plány lidské, které se dělají do daleké budoucnosti; pouhé bubliny! - Jak zcela jinak to vyhlíželo ráno po onom večeru, kde se všichni tak rozkošně bavili v zámku. - Služebníci chodili po špičkách, nebylo šumu ani hlaholu jako jindy. Po Jolínkovi se také nikdo nesháněl.

Hosté rozmýšleli, na kterou stranu, ke komu ze zámku rozprchnout by se měli; bylo jim ouzko.

Mamzel Sára chodila jako vyděšená po pokoji, skládajíc si svoje věci do kufru, a Josef byl hned ráno ve městě na poště objednat místo pro jednu osobu do Prahy. Co se stalo? Paní ze Springenfeldu byla na smrt nemocná. Když se společnost večer z letohrádku vrátila, ptal se pán panina lokaje Josefa, který u vchodu síně zámecké stál, neví-li jak se paní vynachází, neboť jí po obědě nebylo dobře, a bojíc se, že by jí mohlo být hůře, řekla pánovi, že pojede domů, aby společnost jen zůstala pospolu.

Pan Skočdopole, zvyklý na paniny stonky a rozmary, neměl ničehož proti tomu, dal zapřáhnout a paní dojela domů.

"Milosti, museli jsme pro doktora, právě přišel," odpověděl Josef.

"Je zle?"

"Já nemohu říci, milosti. Když milostpaní přijela, slezla u vrátnice, šla pěšky skrze zahradu, já stál zde; zeptala se mne, je-li mamzel Sára doma, já řekl, že bude ve svém pokoji, že jsem tam viděl jít právě pana Jacquesa. Milostpaní neřekla nic, šla do pokojů, a dlouho bylo ticho, jako by tam nikdo nebyl, až najednou silně na mne zazvonila; když jsem vešel, byla na smrt bledá a kázala mi, abych zavolal Kláru a poslal pro doktora, a to jsem také hned vykonal."

Pan Skočdopole vešel rychle do pokojů. V knihovně seděl doktor a psal recept. "Jak je, doktore, opravdu je nemocná, že píšete recept?"

"Nehezky se to ukazuje a bojím se, aby to nebylo horší. - Milostpaní se musila nastydnout, a co horšího, musela mít silné pohnutí mysle, je posud jako u vytržení a má silnou horečku."

"Ale cholera to snad není, doktore?"

"Hm, proč se právě toho jména tak lekáte, což nejsou jiné choroby též smrtelné?" řekl doktor, hledě si svého receptu. Dopsal, pán zazvonil, a hned letěl sluha s lístkem do města. - Doktor ale zase vešel s pánem do pokoje panina. - Paní ležela na loži, Klára všicka bleďa byla samojediná s ní v pokoji.

"Kde je Sára?" ptal se pan Skočdopole Klárky, neboť měla paní tvář odvrácenou, a on myslil, že spí.

"Nevím, co se stalo, její milost ji ani vidět nechce," odpověděla Klárka, pokrčíc rameny.

"Jsi to ty, Václave?" obrátila se paní rychle.

"Jsem," odpověděl pan Skočdopole překvapen, že ho jmenuje paní jménem, jakéž nenáviděla co nanejvýše sprosté.

"Vezmi tuten list, přečti a potvrď, a hled', aby se moje vůle stranu té věci hned ráno vyplnila. Vid' že mi to uděláš?"

"To víš beztoho, že ti vše udělám. Ale co se ti stalo najednou, co tě pohnulo tak tuze?"

Ale paní neodpovídala a doktor potáhl pána, aby ji nechal. "Já jdu tedy a hned vůli tvoji vyplním," řekl pan Skočdopole a odešel do prvnějšího pokoje. Rozdělal velký silný list, bylo to vysvědčení Sářino, že u paní Skočdopolové co panská sloužila, že je šikovná a že ji může co takovou doporučit. Mimoto byla při tom poukázka na sto zlatých stříbra, jež paní Sáře co půlroční službu napřed dávala. Pan Skočdopole zavrtěl hlavou, zamyslel se, pak odešel ale rychle do svého psacího pokoje, poukázku podepsal i svým jménem, připsal ještě zvláštní lístek, zabalil vše, zapečetil a nadepsal na svého právního do Prahy. - Odkládaje péro, padlo jeho oko na podobiznu paní ze Springenfeldu, která v skvostném rámci na stole podepřena stála. - Dlouhou chvíli se na ni díval, až se mu oči slzami

podlily. "To byly jiné doby, když jsem si tě dal malovat, Kateřino," šeptal si, "věřili jsme ještě v sebe. - Mohli jsme být šťastni, ale chybili jsme oba.

Odpustiž nám Bůh!" a setřev zvlhlé oči, rychle vstal, zazvonil a vstupujícím komorníku Francovi kázal přivést Sáru.

Sára přišla, ale neměla bělavé hedbávné šaty, ani zlaté jehlice, ani náramky a na tváři nebylo památky po rúmenci.

"Sáro," řekl pán přísně, "do rána mějte svoje věci složené a ráno odjedete po poště do Prahy. Jste ze služby propuštěná. Tuto máte adresu mého právního a peníze na cestu - zároveň s vámi dojde to poukázání, aby vám tolik, co vaše půlroční služba obnášela, vyplatil. Dokud byste jinou službu neměla, může vám i domovní v naše domě dát pokojíček. - Tak to paní chce a já vám to ve jménu jejím rozkazuju."

Sára kypěla zlostí a vztekem, nutila se ale k pláči, a mezitím začala stěžovat si na paninu nespravedlivost, ba chtěla začnout všelicos i povídat na paní. Pán ale ukázal dvéře, řka přísným hlasem: "Ani slova více - jděte a uchte se poctivě sloužit!"

Rozvzteklá Sára vyběhla a Franc v předpokoji pravil jako pro sebe: "Tak to bývá, tak dlouho se chodí se žbánek pro vodu, až se ucho utrhne. Za tebou, megéro, udělám kříž." Sára to slyšela, ale neřekla nic, jako zlá saň letěla do pokoje, válela se vztekem po zemi, plakala, - a kdyby byla měla tolik odvahy, byla by snad tu noc půl zámku pobila a zámek zapálila. - Ona dobře věděla, co se paní stalo, vždyť jí leknutí z náručí Jacquova vytrhlo, div neomdlela, když slyšela paní prudce zazvonit, kdežto si ji myslila v lese ještě. Když se Jacques vykradl, ona vše uklidila, šaty ze sebe sházela a do předešlých se ustrojila a k paní dolů přiběhla, chtěla se vymluvit, že nebyla doma, a paní jí se zrakem jiskřícím, bledá až po pysk, řekla: "Jdi a nechod' mi na oči - já vím vše!" - tu teprv byla omráčena a hned jí napadlo: ona poslouchala! - Josef, když se ho ptala, kdy paní přišla, domnění její potvrdil, řka se špatně tajeným úsměškem: "Sotvaže se vizita u vás ohřála!" - Všecko jí zlobilo, dopalovalo, a pomoci tu nebylo. Co ji nejvíc těšilo, bylo, když slyšela v noci běhání a šeptání, že je paní zle, že má cholery. - Tu si teprv tleskla radostně do rukou a dala se do skládání věcí, přiberouc s sebou všelicos, co jí neřikalo paní. - Než odjela, navštívila pana Jacquesa, by se s ním rozloučila; byl také se skládáním šatů zaměstnán a rozmrzelý nad zklamáním plánů, jež mu přislibovaly dobré živobytí. Dal to Sáře notně cítit a to ji nade všecko rmoutilo; slyše, jaké propuštění Sára dostala, byl zase vlídnější a slíbil, jak se do Prahy navrátí, že ji vyhledá, aby mu jen zůstala věrná. - Chladně rozloučila se Sára s domem, kde jen pro pohoršení byla a kde nebylo mimo paní ani jedinkého člověka, který by jí byl náviděl; a té paní se špatným vděkem odsloužila.

Hosté slyšíce, že má paní cholery, také se rozprášili, jak by do hejna holubů na hrachu se pasoucích střelná rána padla. - Jen dva přátelé pana Skočdopole zůstali, starý major a jeden nadlesní, a chtěli při svém příteli setrvat; ostatní odjeli jeden po druhém, berouce si rozličných výmluv, pan Skočdopole ale žádného nezdržoval.

Paní bylo zle, měla vskutku cholery, a z cholery padla do horké nemoci. Klárka a matka její se ustavičně u její postele střídaly v posluze, nechtíce paní nikomu cizímu svěřit.

Kalina viděl svoji nevěstu málokterý den, a jen nakrátce, Vojtěch ho ale často s Jolínkem navštěvoval na polích, nikdo mu v tom nebránil, a Jolínk

si proběhával rád venku a byl vesel, a nikdy se mu nic nestalo, poněvadž ho Vojtěch pásal jako oko v hlavě; bylo mu jaksi psíčka líto, že tak najednou jako by osiřel, proto také tím více s ním hrával a psík bez něho ani minutu být nemohl.

I k Sýkorovům ho brával, a tu se vždy sběhly celé valy podívat se na toho vzácného pejška; mínili ale, že to přece jen pes.

Sýkorovic děti přirovnávaly ho k domácímu špiclu, a tu Aninka říkala: "Jdi špic, jdi, ty nejsi tak hezký, nemáš takové krásné ouška ani tak krásnou srst." "Řekni jí, špic, že Jolínek neumí zase tak dobře hlídat jako ty," naváděl Vojtěch, který špiclovi také přál, vždyť se nejednou v boudě spolu vyspali.

Doktor byl kolikráte za den v zámku a všecku svoji zkušenost i vědomost upotřeboval, aby paní ulehčil, ale kdykoliv se ho pán ptal, je-li naděje, pokrčil rameny. Pán ač chodil se svými starými přáteli na procházky, vyjížděl, v šachy a kostky hrál, rozprávěl, přece byl velmi roztržitý; kolikráte za den slyšela Klárka, jsouc u paní ve vedlejším pokoji, jeho krok, a to ona vždy vyšla ven povědít pánovi, jak se paní vede. Ale ono se to dlouho nelepšilo, ani patrně nezhoršilo, a paní ležela bez vědomí, až jednoho dne jako z těžkého sna se probouzela. Než víčka měla ztěžklá, nemohla je otevřít, údy jako olověné, ani pohnouti se nemohla, jen vědomí se jí vracelo; slyšela hlasy, rozuměla jim, a čím dále naslouchala, tím pevněji všemu rozuměla.

Byly to hlasy Klárčiny a její matky.

"Jdi na procházku, dítě, já tu zůstanu, jsi bleďá, ať se neroztůněš; Kalina má také o tebe strach."

"Nebojte se, maminko, vždyť já se vyspím, co mi třeba, jíst mi chutná a čerstvá jsem dost, ta bleďost není nic. Vy jste stará, a víc bdíte než já."

"Moje tělo je tomu navyklé, holka, a nepřichází mi to za těžké."

Nuž, jen kdyby se Pánbůh smiloval a té paní ulehčil. Tu černou (mínila Sáru) byl ancikrist do domu dlužen. Muselo se mnoho mezi nimi přihodit, že to tu paní tak pohnulo, ani když psíka pustila, se tak nehněvala. Inu, ono všelicos nemělo se stát, ale člověk si není nikdy dost moudrý - a každý musí se svým svědomím se spořádat sám. - Já říkaje odchovala tu paní - a mám ji ráda; a také se modlím za ni, aby Pánbůh ji pozdravil."

"Já také, matko - a je mi líto pána, také chodí všecek zaražen, a ten chlapec s tím psíkem kolikrát za den přijde, a tak mi připadá, jako by nevěděli, komu patří. Je to dobrý hoch a toho Jolínek tak opatruje jako dítě."

"Ten psík - s tím se nemělo přece jen dí, jak se děje, - na takovou hříšnou lásku se Pánbůh nerad dívá, a já se vždy bála trestu. Nu, jen dej Pánbůh paní zdraví, však se ona pozná jednou, že nejsou všickni přátelé, co se jí staví. Vidiš, jak se rozprchli, když se rozstonala, - a ten baron a hrabě Rosol."

"I ne, matko, Rosignol," opravila ji Klárka.

"Nu, to je jedno; ti byli nejprvnější pryč, a co užili v domě. A jen ti dva staří páni zůstali věrní pánovi. Ten svět, ten svět!"

Ale kdypak přijde doktor?"

"Hned, matko; to víš, že v tu hodinu chodívá. To je hodný člověk, matko - a tuze se o paní stará, a není tak divný, ani hrubý, jak lidé o něm soudí."

"Na světský úsudek nesmíš dát, dítě, to bys špatně mnohdy pochodila."

"Tak řekl onehdy pan správce, že lidé mnohdy na člověku to zavrhnou, co je na něm nejkrásnějšího."

"Ba pravda, pan správce je poctivý muž." Tu se ozval třetí hlas, a paní nemohla hned poznat, čí to je. Byl to Vojtěch.

"Milostpán mne posílá, jak je milostpaní," šeptal polotajemným hlasem.

"Řekni, že tiše spí a lehčeji dýchá od noci," pravila klíčnice.

"I to jsem rád. Poslouchej, Jolínku, milostpaní je lepší, vidíš, co jsem ti říkal, když jsi plakal."

"Ale co to mluvíš, chlapče, copak psi pláčou?"

"A jo, panímámo, pláčou; pantáta Sýkora to povídal, že pláčou."

Jednou prý stonal, a špicl nic nežral a ležel u postele a pořád plakal. A Jolínek, když mu povídám o milostpaní a když tu někdy jsme v pokoji a slyší milostpaní ze spaní mluvit, chce k ní, a když ho nepustím, lehne si ke mně na klín a pláče; tekou mu slze jako člověku. Pan Kalina také povídal, že mají psi rozum a že jsou věrnější než mnohý člověk."

"To je pravda. - Nyní jdi ale s vyřízenou a já jdu k paní," po těch slovech rozhrnula těžkou záclonu, jež byla místo dveří a vešla do pokoje. - Vojtěch chtěl odejít, ale ještě nebyl u dveří, již se záclona zase rozhrnula a klíčnice zavolala: "Pojď sem s tím psíkem!" Chlapec se začervenál, podivil se, ale vešel s psíkem do pokoje, zůstal však u dveří stát. - Byl zvyklý vidět paní našperkovanou, zarazil se vida jí bledou, bílou, jako jeho matka bývala, a pes se díval brzy na něho, zas na postel, a nehnul se od něho, až paní trochu hlasitěji zavolala: "Joli!" Tu teprv skočil mu z rukou a rozběhl se k posteli, vyskočil nahoru a lízal paní ruce, a bylo vidět na něm neobyčejnou radost, ale spolu i ostýchavost, protože paní zase mlčela; teprv když ho začala slabounká hladit, začal metat ohonem a tulil se jí pod ruku.

"Jak se jmenuješ?" zeptala se ho paní, "nemohu si na jeho jméno pamatovat."

"Já nevím," šeptal hoch uleknut, a opravdu v tu chvíli, nevěděl, kterak odpovědět. Věděl, že nechce paní, aby se jmenoval Vojtěch, co ale paní stonala, neříkal mu žádný Alberte, a on v té chvíli nemohl si vzpomenout na to jméno nové.

"Nebud' hloupý, Vojtěchu," řekla klíčnice, "copak nevíš, jak se jmenuješ?"

"Vojtěch," řekl chlapec tiše, že to paní sotva slyšela.

"Pojď sem blíž, Vojtěchu," kázala mu paní, a když chlapec přistoupil, povídala: "Dobře jsi hlídal Jolínka?"

"Milosti, jako oko v hlavě, všecko jsem dělal, jak jste řekli, pranic se mu nestalo, jsme vždy spolu."

"Tedy ho hlídej jen dále ještě, Vojtěchu, až budu zdravější, pak ti něco povím," a pohladíc psíčka po ouškách, kynula, aby s ním chlapec odešel.

"Panno Klárinko, milostpaní mi řekla Vojtěchu, a ne Albert, to jsem rád, už se nebudu jmenovat Albert," radostně oznamoval chlapec Klárince, která v prvním pokoji cosi chystala.

"Jdi jen tedy a oznam to milostpánu záhy," šeptala Klárka a Vojtěch i s psem zmizeli ve dveřích.

"Už dlouho stůňu, Marjánko?" ptala se nemocná staré klíčnice.

"Už je to hezky dlouho, milostivá paní, na třetí týden; ale dá Pánbůh teď to půjde rychle ku konci s nemocí," odpověděla stará.

"A ty jsi mi tak věrně sloužila i Klárka, však já se vám pokud možná odsloužím."

"Ale milosti, cožpak by se o tom mluvilo, vždyť to je přece naše povinnost a rády to děláme."

"Kde je Klárka?"

"Chystá milostivé paní nápoj, pan doktor poručil, bychom jej nedali dělat do kuchyně, že by se tak neudělal, jak je zapotřebí.

- Mám ji zavolat?"

"Zavolej!" Klárka hned přišla.

"Klárko, děkuju ti, jsi hodna. - Jsi nevěstou, víd?" Obě se divily, jak to paní ví, ony ničehož neřekly, - ale paní to na nich pozorujíc, povídala: "Já nespala vždy a slyšela jsem, co si povídáte, - nemohla jsem se ale probudit. Není tomu tak, že si vezmeš Kalinu?"

"Je," odpověděla matka i dcera.

"Nu, tedy mi jen dosluž, já se ti o slušné věno postarám." Ozvaly se kroky v předpokoji a Klárka pravila: "To je milostpán!"

"Řekni, ať vejde," pokynula paní Klárce a ta vyběhla z pokoje, do pokoje vešel pán a obě ženské se odstranily. - Dlouhou chvíli byl pán u paní, a když vyšel, byl veselejší. - Od toho dne se paní pomalu lepšila, doktor ale říkal: "Není vyhráno," a mluvil o tom, že musí paní do teplejší krajiny, jen jak bude trochu silnější. - Ale síla se pomalu vracela, dlouho nemohla z lože vstát, a když vstala, museli ji do zahrady v sesli nosit a z pokoje do pokoje nemohla přejít bez podpory Marjánky. Ale byla tichá a trpělivá jako nikdy dříve a se vším byla spokojena, co jí Klárka udělala, ba kupodivu, když chtěla kunštů Sářiných užívat při strojení, řekla paní: "Zahod' to," - a vždy spokojila se svou od přírody jí danou barvou i vzrůstem a nosila šaty tmavých barev. - Když Vojtěch s psíkem náhodou se jí trefil, hrála s ním, ale to hejčkáni a mazláni jako dříve přestalo. - K pánu byla srdečnější, a když ji jmenoval Kateřino, neřekla nic, ba zdálo se, jako by jí to bylo milejší než paní. - S doktorem ráda rozmlouvala, vyptávala se ho na nemocné, a když líčil obyvatelstvo městečka a z městečka

přeskočil na společnost lidskou, a když to vše líčil živými barvami, když ostrou satirou tepal marnost a předsudky světa, proti ješitnosti horlil a vroucím citem zastával ctnost utlačenou, když mluvil, jak to a ono být mělo, tu mnohé slovo projelo jí jak ostrý šíp, ale vždy ho přece k podobným řečím pobádala, - a když odešel, sedávala dlouho zamyšlená.

Jednoho dne poprosila k sobě svého manžela a dlouho spolu rozmlouvali, a když od ní odcházel, byl velmi pohnut, šel rychle k nadlesnému a majoru, a ten první ještě téhož dne odjel. - Také Sýkora přišel téhož ještě dne do zámku, nesa v ruce náruč šatů, paní si je nechala ukázat, rozmlouvala chvíli s Sýkorou, pak ho poslala k Vojtěchovi, a když Sýkora ze zámku zase odcházel, nesl v uzlíčku Vojtěchovu livraj, Vojtěch pak měl velmi slušný oděv, jak se vůbec nosil. Sýkorová jeho livraj v domácnosti spotřebovala, mimo fráčky, ty měl Sýkora dlouho schované, až jednou komedianti městem šli, ti mu je odkoupili.

Oděv ten Vojtěcha náramně těšil, ale jak když mu livraj oblekli, se na sebe podívaje myslil: Kdyby mne tak maminka viděla! - a tak i ten den byla jeho první myšlénka, s tím jen rozdílem, že se za livraj styděl, a z šedého kabátku se radoval. Joli ho obskakoval a on se mu ze všech stran obracel, a v tom přišel do dvěří Josef, aby přišel k milostpaní. Vešel k milostpaní, Jolínek k ní skočil, v pokoji nebyl nikdo než Marjánka. Paní seděla v lenošce opřena, na tváři neměla ani barvičky, ale byla přívětiva, a Vojtěchovi se mnohem hezčí zdála být než kdy dříve, když se leskla a oděv okolo ní jen tak šuměl.

"Jak se ti líbí, Vojtěchu, tvůj nový šat?" ptala se ho nejprve. - Vojtěch přisvědčil, že tuze, šel a políbil jí ruku a děkoval se.

- Dříve jí nesměl nikdo sprostší ruku políbit.

"Nemrzí tě služba u mne a hlídání Jolíneka?"

"Oh ne, milosti, my se máme rádi."

"Tedy bys ho dobře choval, i kdybych tu já nebyla a kdyby se ti neporučilo?"

"To by byl hřích, kdyby mu měl někdo ublížit, on je dobrý. Dříve vrčival na každého žebráka, ale já jsem ho vždycky vyhuboval, a to on pak, když jsme někoho potkali, se na mne podíval, jako jestli ho poštvu, a když jsem mu řekl édej pokoj', dal pokoj, a teď je hodný, ani kuřeti neublíží; jen kdyby mně někdo chtěl něco udělat, to by mne bránil. Já bych s ním poslední sousto rozdělil.

Však on žere už také brambory a pije z hlíněné mísky, třebas mu neprostřel."

"A kdo ho tomu naučil?"

"A to tak, milosti, samo sebou, když jsme na procházce, on se hodně ucape, a pak se stavíme u Sýkorů neb ve dvoře, a tu mu dá šafářka na mísku trochu mléka aneb mu Aninka Sýkorovic podá kousek bramboru, a když je hlad, tak se sní všecko. Vid' Jolíneku?"

- Psík běžel k němu, několikrát se okolo něho zatočil a zase zarejdl k paní.

"Jestlipak bysi se rád učil, do školy chodil?" ptala se zase paní, jeho prvnější řeči se usmějíc.

"To bych rád," ozval se živě chlapec.

"Jestlipak ti někdy napadlo, čím bys rád byl, až vyrosteš?"

"To mi napadlo kolikrát," řekl chlapec, a oči sklopiv, začal mačkat u kabátu šos.

"Čímpak tedy, pověz mi to," řekla paní vlídně. Chlapec ale mlčel a přešlapoval z nohy na nohu. - Marjánka, aby nezahálela, chodila s perovým smetáčkem a osmetávala rozličné hračky a sošky po pokoji rozestavěné, ač nebylo na nich prachu. Vidouc chlapcovu rozpačitost, usmála se řkouc: "Copak ti huba zamrzla, Vojtěchu, mluv pak, čím bysi rád byl, krejčím, zedníkem jako tatínek, ševcem nebo kominíkem snad?"

Chlapec se začervenal, ještě nížeji sklopil hlavu, vjel rukou do kapsy a vyrazil ze sebe: "Já bych rád byl panem doktorem!" - pak mu ale vyhrkly slze a zatřpytily se na květovaném koberci.

"Nuže tedy přičiň se k tomu, uč se, budeš panem doktorem, hled' jen, abys byl takhodným, jako je náš doktor," řekla paní. - A vtom jmenovaný vešel, a slyše, co se stalo, a vida chlapcovu radostí ozářenou tvář, spočinulo oko jeho okamžení s vroucností na bledých tazích paní Skočdopolové. - Vojtěch maje dovolení odejít, běžel k Klárince povídat jí, že bude panem doktorem, pak ale rovnou cestou letěl k Sýkorovic, ale sotva do dveří vrazil, křičel: "Pantáto, panímámo, Aninko, Johanko, Dorotko, Vavříнку!"

"Copak chceš, Vavřínek je v sadu, kopa raků!" zvolal Sýkora.

"No poslouvejte - milostivá paní povídala, že se budu učit a že budu panem doktorem. Už se nic nebojte, že budete stonat, já vám všem pomohu!" zvolal.

"Vidíš, chlapče, vidíš, jak tě má Pánbůh rád, to ta matka za tebe oroduje!" zvolala Sýkorová a slze radosti jí vstoupily do očí. To chlapce rozplakalo.

"No to budeš ale pánem, kopa raků!"

"To nebudeš pak s námi ani mluvit," mínila Johanka.

"A však ne, - pan doktor je také pán, a mluví s každým, a já budu zrovna jako pan doktor, budu chudým pomáhat a jen od bohatých si dám platit, a všecko budu dělat jako on, milostpaní mi to také povídala." A od Sýkorů nešel Vojtěch ještě do zámku, měl srdce přeplněné radostí, rád by byl někoho hodně vroucně obejmul, ale srdce, jež by citu jeho rozumělo, lokte, jež by ho byly se stejnou vroucností k sobě přivinuly, - kryla zem - a na světě mu je nemohl nikdo, nikdo vynahradiť.

"Jen jediné slovíčko kdybych vám mohl říci, mamičko, jen jednou kdybyste se mohla na mne podívat, oh když přece nikdo na světě není jako vy!" nařikal Vojtěch, objímaje hrob své matky, a slze jeho tokem valily se na zelenou trávu a drobné kvítí. - A jedno kvítko se na něho dívalo utěšeným modrým očkem, a chlapcovi se zdálo, že to jsou oči jeho matky, - a když za dlouhou chvíli hlavu pozdvihl, třpytily se nad ním jediná krásná hvězda, z věže zaznělo klekání, a chlapec sepna ruce a zrak obrátě k hvězdě, modlil se "Anděle boží, strážce můj!" a jako bývalo, tak zdálo se mu, že je, matka že u něho stojí, mu předřikává, a pak požehnavši ho, říká: "Jdi nyní spat."

Udělal kříž a šel do zámku. - A když šel spat, přistavil ložisko Jolínkovo až k samému loži svému, a když psík k němu skočil, byl rád, položil si hlavu vedle jeho hlavy, a přišeptával mu všechny svoje stesky a touhy, také mu řekl: "Počkej, až budu panem doktorem, když ti něco bude, to já ti také pomohu, protože jsi takový dobrý psíček." Mezi šeptáním a pláčem sirotek usnul, a Jolínka opatrně vedle něho do koutečku se svinuv, usnul též.

(IX) Druhý den nato přibyli do zámku hosté, pan nadlesný se vrátila a s ním přijela obstarožná již paní a chlapec o něco málo mladší než Vojtěch. - Pan Skočdopole je velmi srdečně přijal, chlapce ale s velikým pohnutím k srdci přitisk, chlapec pak jmenoval ho "strejčku" - a také ho s radostí objímal. Pan nadlesný šel do svého pokoje, paní s chlapcem vedl pan Skočdopole sám do přichystaných pro ně pokojů, by je mohli vést k paní, která za čas choroby pozdě teprv návštěv přijímala. - Když později domácí paní vzkázala, že hosti očekává, řekla paní k chlapci: "Nyní půjdeme k nové tetičce, Emilku, chovej se k ní tak jako ke mně, aby tě i ona tak ráda mít mohla. - Ona je hodná a dobrá, a budeš se tu dobře mít." - Chlapec neřekl hned nic, pak vzal ale starou paní za ruku řka: "Ale jak, jestli se mně nebude tetička líbit tak jako ty? To ji nemohu mít také tak rád?" řekl chlapec.

"Nu budeš vidět," usmála se stará teta a šli k nové tetě, pan nadlesný je provázel.

Paní Skočdopolová je očekávala; doktor stál ve výklenku u okna, a pan Skočdopole, když Josef dvéře otvíral, prosebně na paní pohledl, ta chtěla se zvednout, ale nemohla - slabost a pohnutí jí nedaly. - Velmi přátelsky se pozdravily, co dávné známé, delší čas rozloučené, když ale paní chlapce za ruku vezmouc, paní Skočdopolové ho představovala: "To je Emil!" a chlapec oči na ni obrátil, oči to podobné těm, které se byly před okamžikem prosebně k ní obrátily, když tu viděla příbuzné tahe, přelítl úsměv jakéhos upokojení její tvář, a chlapce k sobě přitulíc, pravila tiše: "Ode dneška náš syn!" Hlubokým vzdechnutím odlehčil si pan Skočdopole, a vezma chlapce za ruku, pravil: "Musíš mít ale maminku také hodně rád!"

"To je ale moje nová tetička?" ozval se chlapec.

"Já ale chci, aby mi říkal maminko a strejčkovi otče, když jsi náš synek."

"Budu tak říkat a budu vás mít rád, ale vy mne také musíte mít rádi, tetička to povídala," mýnil chlapec, a vida stát na příhradě pěkného koně z bronzu, přišel hned na myšlenky. "Podej mi, prosím tě, otče, toho koně dolů, abych se na něj podíval, ano?" pravil.

"To je matčin!" odpověděl pán.

"Prosím tě, maminko, dovolíš?"

"Ano, a vezmi si ho do tvého pokoje, ale dej pozor, aby zůstal vždy tak pěkný!" laskavě řekla paní Skočdopolová.

"Nesmím si ho obarvit na černo?" mýnil chlapec.

"K čemupak?" namítala teta a pan nadlesný.

"Ale vždyť zelený kůň žádný není, a to je zelený." Pan strýc a stará teta chtěli ho kárat, aby nechtěl hned všechno na vrub obracet, - ale panu Skočdopolovi oči zářily a paní se usmívala.

Tu si ho vzal na starost doktor, vymluvil mu barvířství a řekl mu o Vojtěchu, Jolínkovi, a Emil hned se vyprosil k nim a doktor sám ho vedl. Ostatní zůstali ještě dlouhou dobu pohromadě, v důležité rozmluvě pohřížení. Když odešli cizí, sehnul se pan Skočdopole na ruku své manželky, řka pohnutým hlasem: "Nikdy ti to nezapomenu, Kateřino, poroučej se mnou, jsem tvůj sluha!"

"Ne tak, Václave, můj nejupřímnější příteli!" odpověděla paní, stisknouc mu ruku. - Tak se skončila ona první návštěva, na niž se pan Skočdopole kolik let byl chystal a již paní přijmout nechtěla, ač vše pro ni podstoupil.

Emil a Vojtěch a k tomu Jolínek záhy se spřátelili, jenže psík Emila tak rád neměl jako Vojtěcha, a Vojtěch si zase netroufal být k němu více než uctivý, neboť se hned rozneslo po celém zámku, že je Emil syn z pánovy přízně a že bude někdy pánovým dědičem. - Byl ho plný dům, ale každý ho měl rád a říkali mezi sebou: "Nu, ten nezapře Skočdopolovic rod, jak by pánovi z oka vypadl." Stará klíčnice to dobře znala, ona mohla povědět, je-li od bratra či od sestry, - ale ona nechtěla. Jen když se jí Vojtěch jednou ptal, nemá-li Emil také maminku, řekla: "Ta mu umřela, jak ho porodila."

"A tatínek?"

"Jak se narodil," odpověděla krátce klíčnice.

"Jo," myslil si Vojtěch, "to se mu nemusí stýskat po mamičce, když ji neznal."

Paní Skočdopolová přece pomalu sílila, a byla již doba k odjetí do Itálie určena. - Pan Skočdopole s Emilem měli jeti s sebou a k své posluze chtěla vzít paní Marjánku, na niž si velmi zvykla a která k tomu ráda svolila, vidouc, že je paní potřebná. Než ale odjeli, všelicos se ještě stalo.

Nejprve písemně potvrdila dostatečnou sumu, která by se měla na vychování a další studování Vojtěcha každý rok vyplácet, a kdyby ona mezi tím časem zemřít měla, od jejích dědičů. - To položila do rukou doktora. - Sumu tu, kterou jednou v marnivosti určila na chování psa a co penzí jeho, těch tisíc zlatých, položila co nadání pro vychování študenta z chudší třídy obyvatelstva na panství.

Pak položili s panem Skočdopolem spolu základní jistinu k založení opatrovny pro malé děti - a nemocnici o šesti postelích a plán k stavení i ostatnímu zřízení dal se též do vůle doktora, a pan správce zase měl rozkaz jeho vykonat.

Poněvadž klíčnice s paní odjetí měla a později klíčnicí být nemusela, ustanovila se nová; stala se ní Sýkorová a paní Marjánka jí svědomitě do všech tajemství úřadu zasvětila a mínila, že se do toho hračkou vpraví. Příčinlivá dobrá žena nelitovala své chalupy, pronajala ji lacino a do zámku se odstěhovala, čemuž se nejvíc radoval Vojtěch, neboť se již obával, že tam zůstane sám. - A Sýkorová považujíc ne svoji dobrotu, ale chlapce co původu všeho dobrobytu - obsluhovala ho a šetřila vždy jako oko v hlavě, a Jolínek, který zůstal u Vojtěcha, měl napotom vždy zvláštního cos, - a když jí sám Vojtěch z toho káral, že to milostpaní neporučila, říkala: "Jen nech, hochu - musíme mu pomalinku odnaučit, co bylo příliš, on nemá z toho rozum, proč včera bylo tak a dnes jinak být má, ale zvykne všemu," - což se i stalo. - Paní Skočdopolová sama chtěla, aby zůstal Jolínek u Vojtěcha. "Ten nevinný původce tolika pohoršení." - "A tolik dobrého," pravil jí na to doktor. - A kde zůstala Klárinka? - Ta strojila a sloužila paní věrně a neúnavně, ale jednoho dne strojily jí a česaly a vpletly jí do vlasů zelený

věvec, pak stála před matkou s ženichem, plakala, a matka ji žehnala, a paní ji žehnala, a všickni jí přáli štěstí, a toho dne nebylo jí rovně. Jelo se do kostela, pak byla hostina a při ní samí dobří přátelé; a chasa na dvoře vejskala a pila na zdraví nového pana pojezdného a paní pojezdné. - Každý byl vesel, i paní zdála se být, a pan správce, který měl zbrusu nový kabát, od Sýkory šitý, neboť se zařekl, že nedá do Prahy více šít, když ze zámku do svého bytu šel, nemohl trefit, což se mu přece málokdy stalo. - Jen nevěsta a ženich málo jedli a pili, a přece hladu nepocítili.

A co ty městské paničky? Ten den všickni muži večer v hospodě si stěžovali, že měli připálený oběd, - paní pak jejich přály si mít desatero očí a dvanáctero jazyků, aby všechny ty noviny postihnout mohly. - Ale byl to vrch novin - než ten ze sebe svalily, kolik se tu důlků u kostela vystálo a kolik kávových společností obešlo! - A cožpak ty noviny, kteréto jako předeno příze před nimi ležely, ježto se dala soukat, motat a zmodrchat - kupříkladu Klářina svatba, panina nemoc, Vojtěchův příběh, panin odjezd a stavění plotu, to všecko bylo nabíledni, - ale ty klubka svinuté, k jichž rozvinutí nemohly najít pravou nit, to jim nedalo spát. A to nebylo jedno! Hlavně Emil - či je - proč Sára odešla - proč se hosté nevrátili - proč je ten divný doktor tak oblíben - a proč a zač a nač a k čemu že dostal písemnosti do rukou. Konečně jim také záleželo mnoho na tom, dovědět se, mnoho-li košil, podvleček, lajblíků a podobných věcí Klárka od hraběnky věnem dostala, a jestli také nějaké stříbro a porcelánu - a jestli byly košile napřed vyšity, a jaké bude mít záclony u oken, od kterého truhláře bude mít nábytek, jestli umí vařit, jakou bude mít děvečku, a jestli se nebude za týden s mužem vadit. To byly otázky na denním pořádku u nich, a běda že nepřišly k jistému rozluštění. - Ovšem doktor, ten to věděl, ten jim mohl kámen ze srdce svalit; mnohá se o to pokoušela, byla by si třebaš přední zub dala za to vytrhnout, ale s doktorem nebyla pořízená. "Je hrubián," říkaly zase bez ostychu, poněvadž už cholera přestala.

A za krásného jitra stál velmi pohodlný cestovní kočár před zámkem a v jednom pokoji u okna stála paní v pocestném obleku a oko její smutně hledělo do krajiny. - Vedle ní stál doktor s čelem zasmušilým. - "Doktore, uvidím to vše jednou, shledáme se zase?"

"Budete-li tak pokračovat, jak jste začala, doufám pevně - a těším se na to," dodal.

"Jste tedy se mnou spokojen - ve všem?"

"Úplně."

Franc přišel oznámit, že kočár před zámkem.

"Sbohem tedy, na šťastné shledání!" řekla paní, podavši mu ruku.

On ji políbil vřele, a když hlavu zvedl, viděl v oku jejím slzu.

Před zámkem okolo kočáru panina i pánova byla polovic zámeckého obyvatelstva. Pán ještě správci rozkazy dával, Kalina byl smuten, Klárka držela matku za ruce, plačíc, Vojtěch držel Joli v náručí, plakal též, a Emil chtěl ho těšit, že mu bude psát, a byl též smuten. Paní vyjduoc ven, všem přívětivě přikynula; Klárinku políbila na čelo, Vojtěcha též, Jolínka pohládila řkouc: "Měj ho rád, Vojtěchu, buď hodný a uč se." - Pak nechala se od doktora do kočáru vysadit, ještě jednou naň pohlédla a vtlačila se do měkkých polštářů. - Za chvíli seděl i pán i Emil vedle ní, i služebnictvo bylo na svých místech, a zároveň se zpěvným ptactvem opouštěli podzimní krajinu, hledající modřejší nebe, teplejšího slunce.

"Jak mnoho tisíců duší jako ty úpí v poutech ješitnosti, marnosti a předsudků, nemajíce síly dost strážiti je!" povídal si doktor, dívaje se za odjíždějícími.

"A doufáte, pane doktore, že jí bude pomoc, že se vám ta kúra podaří?" ptal se Kalina.

"Doufám; srdce její je zdrávo a vůle dobrá," odpověděl doktor více sám svým myšlénkám, - a vzav Vojtěcha za ruku, obrátil se do zámku řka: "Nyní k učení, chceš-li být doktorem."

SPISOVATEL A ČTENÁŘ Č. Ale jakpak jste to udělal - ta povídka nemá konec.

Sp. Odpusťte, já ji nedělal, lidé ji dělali, a já ji jen opsal, a poněvadž nejsou ještě u konce a já planetář nejsem, abych jej napřed věděl, - nemohu nic více říci.

Č. Cožpak se to opravdu stalo?

Sp. Stalo.

Č. A kde?

Sp. Leckdes.

Č. Hm. A Skočdopolovic, vrátili se z Itálie?

Sp. Vrátili. Žijou posud a mají se dobře.

Č. A paní se uzdravila?

Sp. Na těle i na duši.

Č. A Emil, kdo to byl?

Sp. Sirotek, jakých tisíce na světě; jen že nenajdou vždy tak dobrého otce a že se nestanou dědici.

Č. Hm. A Vojtěch?

Sp. Študuje na doktora a máme naději, že jím bude.

Č. A doktor?

Sp. Chodí do zámku jako kdy jindy, těší se, že je v městečku opatrovna a nemocnice, doufá, že bude časem i více, - druhá a třetí třída ho zbožňuje, a paničky první třídy - mu ještě nadávají hrubiánů, poněvadž nelíbá kromě zámecké paní žádné jiné ruku.

Č. A Klárka?

Sp. Nevadila se s mužem ani za týden, ani za čtrnácte dní, umí vařit, a strojili již křtiny - a městské paní nevěděly, co vrchnost dítěti zavázala, až - jim to bába pověděla.

Č. A Sára?

Sp. Měla špatnou službu, pan Jacques jí dal adieu, a když se dověděla, že to v Skočdopolovic domě bez ní tak dobře chodí a že metlice, co zasela, boží dar nezkazila, dostala černou žloutenku, a od té prý není žádná pomoc, jak jí to jeden doktor tvrdil.

Č. A Joli?

Sp. Je živ a zdrav, naučil se již hovězí maso jíst nesekané a ležet na starém koženém polštáři.

□